



אייר תשפ"ו
מאי 2026

אומץ לב למופת: מבצע הצליחה במלחמת יום הכיפורים וגבורת קציני הקשר **אל"ם בדימוס דניאל רוזן**

תמצית

במלחמת יום הכיפורים, מהלך צליחת תעלת סואץ, מבצע 'אבירי לב', היה מפנה דרמטי במהלך המלחמה בחזית הדרומית. צה"ל בלם את המתקפה המצרית, אך לא יכול היה להתגבר על הכוחות המצריים הפרוסים במערכי הגנה ממזרח לתעלה. במבצע הצליחה עבר צה"ל ממגננה למתקפה תוך שימוש נכון ביכולת התמרון של כוחות השריון. המהלך שיבש את תוכניות הצבא המצרי ואיים למוטטו. זה היה המהלך שהכריע את המלחמה מול מצרים.

הצליחה הייתה מבצע נועז ששלביו הראשונים השתבשו, וההצלחה הייתה תלויה על בלימה. דבקות במשימה וגבורת חיילים ומפקדים הכריעו את המערכה. המצרים נלחמו נואשות כדי לבתק את 'המסדרון' הישראלי שהוביל לתעלה ולנתק את ראש הגשר. כוחותינו נלחמו בגבורה כדי להכריע את המערכים המצריים ולבלום את התקפות הנגד המצריות. הלחימה המצרית העיקשת שהתה את המתקפה וגרמה לאבדות כבדות. **הגשרים מעל התעלה, שפקודת המבצע קבעה שיוקמו עד 'ש' 10+, הושלמו רק ב'ש' 81+.**

קרב הצליחה הוכרע בנחישות, באומץ, בתחבולות ובגבורת הלוחמים, בשיקול דעת קר של מפקדים, ובהתמדה חסרת פשרות. הקרבות המרים נמשכו מספר יממות, עד שהאויב הותש וכוחותינו הצליחו להשמיד מספר סוללות טק"א (טיל קרקע-אוויר) בגדה המערבית של התעלה, השמיים 'נפתחו', חיל האוויר היה יכול לסייע לכוחות הקרקע, והקרב הוכרע. הלחימה המצרית העיקשת שהתה את הצליחה וגרמה לאבדות כבדות לכוחותינו – מעל 300 הרוגים וקרוב ל-130 טנקים – אך לא עמדה בפני הגבורה, התושייה וההתמדה של לוחמי צה"ל ומפקדיו.

אות המופת הוענק לשני קציני קשר על אומץ ליבם בקרב הצליחה: סרן אפרים פורטיס, קצין הקשר בחפ"ק סמח"ט חטיבת הצנחנים 247, שפיקד על מבצע הצליחה של החטיבה, וסרן משה (שפי) שפירא, קצין הקשר בחפ"ק סגן מפקד אוגדה 143, שפיקד על ה'חצר', ראש הגשר של הצליחה. אישיותם ופועלם מהווים לכולנו דוגמה והשראה.

מאמר זה מתאר את קרב הצליחה, סוקר את היערכות חיל הקשר והאלקטרוניקה ופעילותו (שם החיל באותה עת; היום החיל נקרא חיל הקשר התקשוב), מציג את הקשר בקרב ומדגיש את גבורת סרן פורטיס וסרן שפירא.

מבוא – מלחמת יום הכיפורים – החזית המצרית

ביום הכיפורים תשל"ג, 6 באוקטובר 1973, פתחו צבאות מצרים וסוריה, בהפתעה, במתקפה כוללת נגד מדינת ישראל. תפישת העולם של צה"ל, כי די בצבא הסדיר ובחיל האוויר לבלום את האויב, וכי ניתן לסמוך על התרעת המודיעין – קרסה.

בגזרה המצרית היה ידוע על תרגיל מצרי גדול שלקראתו רוכזו כוחות בקו התעלה. באגף המודיעין העריכו שהסבירות למלחמה נמוכה, וכי ההיערכות המצרית מכוונת לקראת התרגיל, וההיערכות הסורית – מחשש

מפני ישראל. בליל 4 – 5 באוקטובר נודע על יציאת משפחות היועצים הסובייטים ממצרים ומסוריה – צעד שהיה 'נורת אזהרה'. בצה"ל הוכרזה כוננות, ורמת הגולן וסיני תוגברו בכל כוחות השריון והארטילריה הסדירים. בבוקר יום הכיפורים, ה'6 באוקטובר, הגיעה ידיעה כי צפויה להיפתח מלחמה באותו ערב, בשתי החזיתות. במשך היום הייתה פעילות קדחתנית והחל גיוס מילואים. משיקולים מדיניים לא אושרה התקפה אווירית מקדימה. התקפת המצרים והסורים החלה בשעה 1400.

כוחות חי"ר מצריים, מתוגברים בנשק נ"ט, צלחו את התעלה בחסות הפגזה עזה שהחלה בשעה 061400, פרצו בסילוני מים סוללות עפר בצד הישראלי, הקימו גשרים למעבר טנקים, והעבירו כוחות שריון וארטילריה לגדה המזרחית של התעלה בהיקף של מספר דיבזיות, שפעלו להשמיד את כוחות צה"ל בקו התעלה ולהתייצב ב'קו המעברים' (מעבר הג'ידי ומעבר המיתלה). מולם עמדה אוגדה 252 עם 283 טנקים ו- 52 קני ארטילריה וחיל האוויר עם 358 מטוסי קרב.¹

למחרת, 7 באוקטובר, המשיכו המצרים להעביר כוחות לגדה המזרחית, לבסס את ראש הגשר ולתקוף את המעוזים.² אוגדה 252 נלחמה בקרב בלימה הרואי ומטוסי חיל האוויר תקפו כוחות צולחים וגשרים, בהישגים חלקיים.

אוגדות מילואים, אוגדה 143 ואוגדה 162, החלו להגיע לגזרות הלחימה כבר בערב ה'7 באוקטובר. בבוקר ה'8 באוקטובר יצאו כוחותינו להתקפת נגד, שלא צלחה, אך בלמה את התקדמות המצרים. בין ה'9 ל'13 באוקטובר נוהל בסיני קרב בלימה, והמאמץ העיקרי של צה"ל התמקד בחזית הסורית. ניסיון מצרי להפעיל כוחות קומנדו מצריים (שישה אגדי קומנדו, חטיבת צנחנים וחטיבה אמפיבית) בעורף בסיני נכשל – מתוך 50 מסוקי MIL-8 שהמצרים הפעילו, 26 הופלו, והכוחות המצריים לא הצליחו למלא את משימותיהם, פרט לחסימת ציר הגישה למעוז בודפשט בצפון התעלה.

ב'14 באוקטובר פתחו המצרים בהתקפה לרוחב כל החזית, כשהם מפעילים כוחות שריון וחי"ר גדולים בסיוע ארטילריה, במגמה להבקיע לעבר המעברים ולעומק סיני. ההתקפה נבלמה בסיוע חיל האוויר. למצרים אבדו כ-250 טנקים. ההתקפה של ה'14 באוקטובר הייתה שיא המאמץ ההתקפי המצרי ובלימתה שמה קץ לתוכנית המצרית להגיע למעברים ושינתה את מאזן הכוחות. בערב ניתן אישור הדרג המדיני למבצע לצליחת תעלת סואץ, כמהלך שיביא להכרעת האויב המצרי.

בליל 15 – 16 באוקטובר החל צה"ל במבצע 'אבירי לב' לצליחת תעלת סואץ. חטיבת השריון 14 פרצה 'מסדרון' לעבר התעלה. גדוד מחטיבת הצנחנים 247 חצה בסירות גומי את התעלה ותפס ראש גשר בצידה המערבי, באזור דוארסואר שבצפון האגם המר הגדול, בין מעוזי 'מצמד' הנטושים. עם שחר ה'16 באוקטובר, הועבר על 'תמסחים' לגדה המערבית של התעלה צוות קרב גדודי (צק"ג) משוריין של חטיבה 421

¹ ערב המלחמה הייתה מחלוקת על ההגנה בסיני בין אלה שביקשו לבצע הגנה קשיחה על קו המים ובין אלה שביקשו לנהל הגנה ניידת. התוכנית להגנה ניידת התקבלה חלקית ולכן אוישו רק 16 מעוזים, ועוד ארבעה שימשו לתצפיות יום. המעוזים הפעילים אוישו בחילי מילואים.

² ב'7 בחודש ניתנה הוראה לפנות את המעוזים, אך אלו היו מוקפים בכוחות מצריים. כוחות שריון לחמו כדי לחבור למעוזים ולפנותם, ובימים 7 – 9 בחודש פונו אחד-עשר מעוזים, חלק מלוחמיהם נפלו בשבי ואחרים הצליחו להיחלץ. שישה מעוזים נותרו מנותקים וכל הניסיונות לחבור אליהם נכשלו. שניים מהם נכנעו ב'7 בחודש, השלישי נכנע למחרת, ושניים נוספים – ב'9 בחודש. מעוז המזח, מול פורט תאופיק, לחם עד ה'13 באוקטובר ונכנע בחסות הצלב האדום. מעוז בודפשט עמד בהתקפות ובניתוק והיה המעוז היחיד שלא נפל.

ספרה של תיקי וידאס, **קולות שתמיד איתי: 60 שעות במלחמת יום כיפור**, עורך: דני דוד, ספרית מעריב, תשס"ד – 2004, מציג את הקרב על המעוזים מזווית הראייה של אלחוטנית בשירות חובה, בחמ"ל בלוח. היה על מי לסמוך בשעות גורליות אלה – ותיקי וידאס ביניהם.

שכלל 17 טנקים ומספר נגמ"שים.³ בבוקר ה-16 באוקטובר נע הכוח מערבה ופשט על מפקדות וסוללות טילי קרקע־אוויר (מה שהעניק לחיל האוויר יכולת פעולה באזור הצליחה).

לאזור הצליחה הובילו שני צירים (הציר הצפוני כונה 'טָרְטוּר', והדרומי כונה 'עכביש') שנשקו למערכים מצריים רוויים בנשק נ"ט וארטילריה, והיה קושי רב לכבוש אותם ולהשיג בהם שליטה. הפיקוד המצרי ריכז כוחות בגדות המזרחית והמערבית של התעלה כדי לנתק את 'מסדרון הצליחה', כיסה את אזור הצליחה באש ארטילרית כבדה, וניסה לסגור מצפון ומדרום את מסדרון התנועה אל אזור הצליחה, שכונה בשם 'החצר'.⁴ התקפה על המערכים המצריים בליל 16 – 17 לחודש (קרבת החווה הסינית) לא צלחה, וכוחותינו ספגו אבדות קשות, אך בחיפוי התקפה זו נגרר לתעלה בידי טנקים גשר דוברות 'יוניפלוט',⁵ והרכבתו הסתיימה בשעות אחר הצהריים ב-17 לחודש, אז החלו כוחות השריון של אוגדה 162 ואוגדה 143 לעבור לצד המערבי של התעלה. עם שחר 18 באוקטובר היו בגדה המערבית כ-160 טנקים.

ב-18 באוקטובר, לאחר שחטיבה 14 השתלטה על אזור החווה הסינית, הגיע לתעלה גשר הגלילים (שנגרר בידי טנקים) ובשעה 190400 עבר טנק ראשון את הגשר.⁶

בבוקר ה-18 באוקטובר החלה אוגדה 162 להתקדם מראש הגשר, לכבוש מתחמי אויב ולהשמיד סוללות טילי קרקע־אוויר. האוגדה התקדמה למרגלות ג'בל גניפה ולאורך האגמים המרים. ב-19 לחודש התקדמה אוגדה 143 צפונה בגדה המזרחית ובגדה המערבית, והגיעה לפאתי איסמעיליה ב-22 לחודש. ב-22 לחודש נותק כביש קהיר – סואץ בק"מ ה-101, וכוחותינו ניצבו במרחק 100 ק"מ מבירת מצרים.

הפסקת אש הייתה אמורה להיכנס לתוקף ב-22 באוקטובר, אך משהמצרים לא כיבדו את הפסקת האש התקדמה אוגדה 162 דרומה, למבואות העיר סואץ ומעגן עדביה, וכיתרה את הארמיה השלישית המצרית. ניסיון לכיבוש העיר סואץ צלח חלקית. מועצת הביטחון של האו"ם הורתה בחצות ליל 23 – 24 באוקטובר, על הפסקת אש מיידית, ושני הצדדים הסכימו על הפסקת אש בבוקר ה-25 לאוקטובר.

האויב

הצבא המצרי כלל שתי ארמיות מאורגנות בתשע דיוויזיות (19 חטיבות חי"ר, 8 חטיבות חי"ר ממוכן, 10 חטיבות שריון, 3 חטיבות מוטסות, חטיבה אמפיבית, חטיבת טילי קרקע־קרקע) עם כ-2,300 טנקים וכ-2,400 קני ארטילריה, מערך טילי קרקע־אוויר וכ-400 מטוסי קרב.

המצרים חצו את התעלה בכוחות חי"ר, בנו גשרים מעל התעלה, והעבירו לגדה המזרחית של התעלה כוחות שריון וארטילריה בהיקף של מספר דיוויזיות, וצברו ממזרח לתעלה סד"כ של כ-900 טנקים.

דיוויזיה מצרית הייתה עם ארטילריה, נשק נ"ט וחי"ר בהיקף גדול פי כמה בהשוואה לאוגדה ישראלית. להמחשה: בדיוויזיית חי"ר מצרית היו 155 טנקים (לעומת 296 טנקים באוגדה ישראלית), 12 גדודי חי"ר (לעומת 3 באוגדה ישראלית), 250 תותחים ו-95 מרגמות (לעומת 50 תותחים ו-35 מרגמות באוגדה ישראלית) ו-625 כלי נשק נ"ט (לעומת 82 באוגדה ישראלית).

³ מתסחים היו רכב אמפיבי עם מצופי גומי מתנפחים Gillois amphibious tank-carrier, שנרכשו במצב ירוד מעודפי הצבא הגרמני. היו שני סוגי כלים: כלי גשר וכלי כבש. דוברת משני כלי גשר וכלי כבש יכלה לשאת טנק מגח. דוברת מארבעה כלי גשר ושני כלי כבש יכלה לשאת שני טנקים.

⁴ 'החצר' היה הכינוי למתחם בשטח בין מעוז 'מצמד א' למעוז 'מצמד ב', כקילומטר מרובע. חלקו היה ביצתי וחלקו דרכים סלולות.

⁵ מצופי יוניפלוט היו מוצר אזרחי בריטי, מהם נבנו בצה"ל דוברות, שהורכבו לגשר.

⁶ גשר הגלילים היה פיתוח עצמי של צה"ל. תעלת סואץ הייתה אז ברוחב של כ-200 מ' (היום רוחבה יותר מכפול, כדי לאפשר מעבר אוניות גדולות).

באזור 'החוזה הסיני', ציר 'טרטור' ובצומת 'טרטור – לכסיקון', בדרום ראש הגשר של הארמיה השנייה, מוקד הקרבות הקשים לכינון ה'מסדרון' הישראלי לראש הגשר ולמעבר לגדה המערבית, נערכה מה'8 באוקטובר חטיבת חי"ר 16 מדיוויזיה 16 (עם שלושה גדודי חי"ר, מתוגברים בנשק נ"ט, וגדוד טנקים), והניחה שדות מוקשים. לאחר כשלון המתקפה המצרית ב'14 באוקטובר התרכזה ב'מיסורי' הדיוויזיה המשוריינת ה'21. הכוח המצרי ב'חוזה הסיני' וב'מיסורי' כלל כ'200 טנקים. מודיעין זה לא הועבר לכוחותינו, ולא נלקח בחשבון בתכנון המבצעי של 'אבירי לב'.⁷

כוחותינו

בתקופה בין מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים תוכננו ויושמו בצה"ל מספר תוכניות רב שנתיות: מכבי, גושן, גושן ב' ואופק א'. התוכניות לקחו בחשבון את ההתעצמות הכמותית והאיכותית של צבאות ערב (שבצעו תהליך שיקום מואץ לאחר מלחמת ששת הימים), והעניקו עדיפות ראשונה לחיל האוויר, משום חשיבותו להכרעת המלחמה, בהשגת עליונות אווירית וסיוע לכוחות ביבשה ובים, ועדיפות שנייה לפיתוח הכוח המשוריין, במגמה לבצע בוזמנית מתקפה בשתי זירות, עם שניים-שלושה מאמצים מערכתיים בכל זירה.⁸ פותחו מערך מסוקי סער ומערך הובלה אווירי ויבשתי, סד"כ חיל הים הוגדל כדי להגן על הגבול הימי שהתארך. תקציב הביטחון הוגדל מהותית (מ'10% מהתל"ג בשנים ערב מלחמת ששת הימים עד כדי 20% מהתל"ג). מגבלות כוח האדם הביאו להעדפת גידול בסד"כ השריון על פני סד"כ החי"ר.

משנת 1968 ועד שנת 1973 גדל סד"כ צה"ל מ'150 ל'350 מטוסי קרב (הגידול העיקרי היה במטוסי סקייהוק ופנטום מתקדמים; מטוסי אורגן, ווטור ומיסטר הוצאו מהשירות) מ'1,300 ל'2,000 טנקים, כמחציתם טנקי סנטוריון (שוט) והיתר טנקי פטון (מגח), שרמן, טירן ו-AMX. הסד"כ גדל מ'7 ל'13 חטיבות שריון (ומחטיבה סדירה אחת, חטיבה 7, לארבע חטיבות סדירות – חטיבה 7, חטיבה 14, חטיבה 188 וחטיבה 401), מחמש לשש חטיבות ממוכנות. בשנת 1971 החל הצבא להצטייד בנגמ"שים 'ברדלס' (M-113). סד"כ החי"ר והצנחנים נשמר על שמונה חטיבות חי"ר ושלוש חטיבות צנחנים. סד"כ חיל הים גדל משלוש ל'13 סטיילים, משש ל'10 נט"קים.

שולשה כמות גדודי הארטילריה המתנייעת 155 מ"מ, והוקמו שלושה גדודי מרגמות כבדות מתנייעות (מכמ"ת) 160 מ"מ, שני גדודי תומ"תים כבדים M-107 עם תותח מתחלף 175/203 מ"מ, גדודי ארטילריה 130 מ"מ ו'122 מ"מ ומטולי רקטות (מטל"רים) סובייטים 240 מ"מ משלל ששת הימים.

בשנת 1970 הפכה האוגדה ממפקדה משימתית לעוצבת יסוד מתמרנת בצבא היבשה,⁹ עם כוח אש מהותי ויכולת לחימה ממושכת, ושופרו יכולותיה בתחום השליטה והתחזוקה. סד"כ צה"ל הוגדל מארבע מפקדות אוגדה משימתיות במלחמת ששת הימים לשש אוגדות קבועות ערב מלחמת יום הכיפורים. בכל אוגדה הוקם גדוד סיור משוריין (21 טנקים) וגדוד הנדסה משוריין. הוקמו שני גדודי גישור מטכ"לים.

⁷ אמנון רשף, **לא נחדל! חטיבה 14 במלחמת יום הכיפורים**, מהדורה מורחבת, מהדורה שנייה, הוצאת דביר, תשע"ג – 2013 (להלן: רשף, **לא נחדל**), עמ' 315 – 319; מאור לוי (עורך), **מלחמת יום הכיפורים: מפות ומבצעים**, צה"ל – המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, תשפ"ד – 2023 (להלן: לוי, **מפות ומבצעים**), עמ' 102 – 103.

⁸ מגבלות תקציביות הביאו לכך שבשנת 1971 שונתה הגישה, ואומצה אסטרטגיה של מתקפה בגזרה בודדת ובלימה בכל יתר הגזרות.

⁹ התרגול הראשון של מפקדת אוגדה קבועה במתכונתה החדשה, תרגיל 'פתן' של אוגדה 252, נערך בדצמבר 1969.

כוחותינו בסיני היו כ־750 טנקים תחת פיקוד ארבע מפקדות אוגדתיות – אוגדות 143, 252, 162, ואוגדה מאולתרת שהוקמה בגזרה הצפונית של התעלה, כוח 'קלמן/ששון' (כוח נמר).¹⁰

אוגדת הצליחה (אוגדה 143) ומבצע הצליחה – 'אבירי לב'

אוגדה 143 הייתה אוגדת שריון במילואים, בפיקודו של האלוף אריאל (אריק) שרון, שהוקמה על בסיס אוגדה משימתית 31 (שלחמה במלחמת ששת הימים). הרכבה ב'אבירי לב' כלל את חטיבת השריון 14 (חטיבה סדירה, מצוידת בטנקים מגח-3), חטיבת השריון 421 (חטיבת מילואים, מצוידת בטנקים מגח-3), חטיבת השריון 600 (חטיבת מילואים, מצוידת בטנקים מגח-6) וחטיבת הצנחנים 247 (היא חטיבת הצנחנים 55, שכבשה את ירושלים במלחמת ששת הימים), אגד ארטילרי 214, אגד תחזוקה 812, גדוד סיור 87, גדוד הספקה 596, גדוד שירותי חימוש 862, גדוד רפואה 504, גדוד חה"ן 229 וגדוד קשר 369.¹¹ לביצוע הצליחה הוקצו לאוגדה כוח הנדסי גדול, שקובץ כאגד צליחה מאולתר, עם גדוד חה"ן 605 ('גשר הגלילים'), גדוד חה"ן 630 (דוברות 'יוניפלוט', סירות גומי), גדוד חה"ן 634 ('יתמסחים'), וגד' חה"ן 229, ושני גדודי נ"מ מתנייעים – גד' 207 וגד' 208, לאבטחת אזור הצליחה.

האוגדה הוגדרה בידי המטה הכללי כ'אוגדת הצליחה', תכננה צליחה והתאמנה בביצוע צליחה.

משימת אוגדה 143 במבצע 'אבירי לב' הייתה: "(1) בלימה בגזרתה; (2) תכבוש את מרחב 'אמיר – מיסורי' [המרחב מצפון לצירי 'טרטור' – 'עכביש', שהובילו לאזור הצליחה הצמוד למעוז 'מצמד']; (3) תבלום כלפי מערב וצפון, תבטיח את ראש הגשר; (4) תקים לפחות 2 גשרים ותאבטח את מעבר הכוחות; (5) תכבוש את מרחב 'עוויבד' רכסים מבותרים או את העיר סואץ; (6) במידה ותצלח ראשונה תתקדם מערבה לעבר החייץ, במידה ותצלח שנייה תנוע מערבה ודרומה".¹²

חפ"ק אוגדה 143 נע מטסה והתמקם בתחילת הקרב, בשעה 152330, ממערב לתעוז 'כישוף'; ב־160300 דילג ליחצרי 'במצמד'. ב־18 באוקטובר אחרי הצהריים חצה את התעלה ודילג ליחצרי 36 (מצפון לצומת 'צח').

הקרב בגדה המזרחית, לפתיחת ה'מסדרון' לתעלה והקמת ראש הגשר

ראש הגשר ואזור הצליחה היו ב'תפר' בין שתי הארמיות המצריות, הארמיה השנייה מצפון והארמיה השלישית מדרום, שעשו מאמצים מרוכזים לחסום את המסדרון הישראלי ולנתק את הכוחות הישראליים שפעלו ממערב לתעלה. הארמיה השנייה הטילה למערכה את החטיבה המשורינית המצרית ה־14, דיוויזיית חי"ר 16 ודיוויזיית השריון 21 (ששתי חטיבות הטנקים שלה הוכו קשה בקרבות ה־14 באוקטובר); הארמיה השלישית הטילה למערכת את החטיבה המשורינית 25.

מעוז 'מצמד' נלחם בגבורה ונפל ב־9 באוקטובר בשעות הבוקר. במטרה לברר את גורל לוחמי המעוז נע גדוד הסיור 87 של חטיבה 14 ב־9 באוקטובר בשעות הערב מזרחה מציר 'כספי' ('דרך החת"ס') עד 'לכסיקון 263', משם נע צפונה בציר 'לכסיקון' עד ציר 'נחלה'. בהוראת הפיקוד לא המשיך הכוח למעוז, התארגן בחניון

¹⁰ ב־9 באוקטובר הופרד דרום סיני (מרחב שלמה) מפיקוד דרום ונקבע כפיקוד עצמאי, בפיקוד האלוף ישעיהו גביש. ב־10 באוקטובר מונה רב־אלוף חיים בר־לב כמפקד החזית המצרית. ב־13 בחודש נהרג האלוף אברהם מנדלר ממארב טילי סאגר שפגע בנגמ"ש הפיקוד, ואת הפיקוד על אוגדה 252 קיבל האלוף קלמן מגן. תא"ל יצחק ששון החליף את האלוף מגן כמפקד הכוח האוגדתי בגזרה הצפונית.

¹¹ טנק מגח-3 התבסס על פטון M48A3 עם תותח 105 מ"מ בריטי ומנוע דיזל. מגח-6 התבסס על M60, טנק חדיש יותר עם מנוע דיזל אמין וחזק יותר, עם אותו תותח. מערכות הקשר בטנקים היו זהות.

¹² פיקוד דרום/אג"ם, פקודת מבצע 'אבירי לב', 14 אוקטובר 1973, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 1041/1984-1176.

לילה, וחזר למחרת לכוחותינו. במהלך זה זוהה 'תפר' בין שתי הארמיות המצריות, שהיה הבסיס לתוכנית הצליחה.¹³

קרב הצליחה החל בהתקפת הטעיה של חטיבה 600 מאזור חמדיה' כנגד 'מיסורי' בשעה 151700 (יש' פחות 2), בסיוע אש ארטילרית כבדה, במטרה ליצור רושם שזה המאמץ העיקרי של צה"ל ולרתק כוחות מצריים. ההתקפה נעצרה בשעה 152130 כאשר גדוד 410 נכנס לשדה מוקשים באזור תעוז 'טלוויזיה', והכוחות חזרו לחמדיה' עד חצות.

חטיבה 14, בפיקודו של אלי"ם (לימים אלוף) אמנון רשף,¹⁴ החלה במתקפה להבקעת מסדרון גישה לאזור הצליחה בשעה 151800. החטיבה נעה מערבה דרך הדיונות מציר 'כספי' עד ציר 'לכסיקון' (חוף האגם המר הגדול), כאשר גדוד סיור 87 מוביל את הכוח, והתקדמה מדרום לצפון על ציר 'לכסיקון'. שני גדודים, גדוד הסיור 87 וגדוד 79, עם החפ"ק החטיבתי, חלפו במהירות את צומת 'טרטור' – לכסיקון' ונערכו להגנה בשעה 152130 על ציר 'לכסיקון' (גדוד 79 בציר 'אוושה', גדוד 87 והחפ"ק החטיבתי בציר 'שיק'/'סרוק'), תוך שהם משמידים אויב בדרכם, בלחימה עזה. גדוד 184, שנע אחריהם, נבלם באש עזה מהמתחם המצרי בצומת 'טרטור' – לכסיקון', כמחצית הטנקים נפגעו, והגדוד ספג נפגעים רבים. טנקים ונגמ"שים נתקעו בצומת, ואש ארטילרית מצרית הקשתה על פינוי הפצועים. בוצע קרב חילוץ קשה, בסיוע יחידה 424 וגדוד סיור וני"ט 582 (שהוכפפו קודם לכן לחטיבה 14), עד שעה 160249.¹⁵ גדוד הסיור 87 תקף את הצומת מצפון בשעה 160253, אך גם התקפה זו כשלה. הצומת נותר חסום, בשליטה מצרית. במקביל פתחו המצרים בהתקפת נגד מצפון לדרום כנגד גדוד החוד, גדוד 79. הלחימה הייתה קשה והמח"ט הורה לגדוד לסגת דרומה ולהיערך סמוך לחפ"ק החטיבתי. בקרב נפצע המג"ד (סא"ל, לימים אלוף, עמרם מצנע), והסמג"ד נטל פיקוד על הגדוד, שנותר עם 10 טנקים כשירים.¹⁶

טיהור צירי 'עכביש' ו'טרטור', לשם העברת כוח הצליחה, הפך למשימה המרכזית.¹⁷ המתחם המצרי המבוצר, 'החוזה הסיני',¹⁸ שצומת 'טרטור' – לכסיקון' הייתה קודקודו הדרומי, כלל טנקים, שדות מוקשים ושוחות אישיות של חיילי חי"ר עם נשק נ"ט, והתברר כאיום של ממש על מבצע הצליחה.

במקביל נע גדוד טנקים 407 בשתי פלוגות, אחת על ציר 'טרטור' והשנייה על ציר 'עכביש'. הפלוגה שנעה על ציר 'טרטור' נפגעה באש צולבת מעמדות אויב בצומת 'טרטור' – לכסיקון', שישה טנקים נפגעו והפלוגה נבלמה. הפלוגה שנעה בציר 'עכביש' חברה לכוחות הצנחנים של חטיבה 247, שהמתינו במעלה הציר לפקודת צליחה.¹⁹ השחר הלך וקרר ומפקד אוגדה 143, באישור מפקד החזית, החליט לא להמתין לפריצת ציר 'טרטור', והורה לחטיבה 247 לנוע מערבה בציר 'עכביש'. החטיבה עברה את צומת 'לקקן' – לכסיקון', פנתה לתעלה בציר 'נחלה', והשתלטה על מתחם 'החצר' בין מעוזי 'מצמד'. בשעה 160125 הושקו סירות גומי למים,

¹³ רשף, לא נחדל, עמ' 218 – 221.

¹⁴ חטיבה 14 הייתה חטיבת טנקים סדירה במסגרת אוגדה 252, שספגה אבדות קשות בקרבות הבלימה. סד"כ החטיבה בתחילת מבצע 'אבירי לבי' כלל 93 טנקים: מפקדת החטיבה – 2 טנקים, גדוד 79 – 22 טנקים, גדוד 184 – 21 טנקים, גדוד 407 (מחטיבה 600) – 30 טנקים, גדס"ר 87 – 18 טנקים, ובנוסף: יחידה 424 (סיירת 'שקד'), כוח 'ישמוליק' (2 פלוגות צנחנים בפיקוד סמג"ד), גדס"ר וני"ט 582 (מחטיבה 317).

¹⁵ בשעה 152347 נעה פלוגת טנקים מחטיבה 421 לכיוון הצומת, ללא תאום עם חטיבה 14. מח"ט 14 חשש שהם טנקים של כוחותינו, אימת זאת בזיהוי הדדי בערוץ חירום חש"ן, 'מוסקיטו', ומנע ירי דו"ץ (דריצדדי).

¹⁶ רשף, לא נחדל, עמ' 279 – 303.

¹⁷ ציר עכביש' היה כביש אספלט סלול. ציר 'טרטור' היה דרך עפר שהוכנה בשנת 1970 עבור גשר הגלילים.

¹⁸ החווה הסינית' היה מפעל התיישבות מדברי שהמצרים הקימו בסיוע מומחים מיפן. חיילי צה"ל שהגיעו לאזור במלחמת ששת הימים סברו שהכיתוב על המכונית הוא סיני, ומאז דבק במקום הכינוי 'החוזה הסינית'. מרכז המגן הוא בנייני המשאבות, מתחם 'אמיר' במפת הקוד, והמתחם נפרס מ'אמיר' לציר 'טרטור'.

¹⁹ רס"ן (לימים סא"ל) עזרא אורני, קצין הקשר של חטי' 247, שהיה צמוד למח"ט, הכניס את המ"פ לרשת המבצעים של חטיבה 247 וקבע את מספרו ברשת החטיבה.

והחטיבה דיווחה 'אקוריום', וכעבור דקות מספר דיווחה 'אקפולקו'. הכוח של חטיבה 247 נאחז בגדה המערבית. עד 160300 חצו את התעלה גדוד חיר"ם 565, גדוד חיר"ם 416, פלוגת חה"ן, כוח אזור הצליחה בפיקוד הסמח"ט, נפ"קים והחפ"ק החטיבתי – כ"750 לוחמים, עם שפע נשק נ"ט. הכוח התקדם מייד לעמדות ב'יורק א', כשלושה ק"מ צפונה.²⁰

חטיבת השריון 421 נערכה בכוונה שגדוד 257 יגרור את גשר הגלילים בציר 'טרטור', וגדוד 264 יגרור את הדוברות (שהורכבו על גרורים) בציר 'עכביש'. גשר הגלילים ניתק באחד המדרונות, ומפקד האוגדה החליט לא להמתין ולקדם את ה'יתמסחים' (כלים ניידים בזכות עצמם, בשונה מאמצעי גישור אחרים, שנגררו בידי טנקים), בציר 'עכביש'. ה'יתמסחים' הגיעו ל'מצמד' בשעה 160400, אחרי שכבר נפרצו בסוללת המעוז הפרצות להשקתם. ה'יתמסחים' הראשונים הושקו בשעה 160630, ואחרי 25 דקות עבר הטנק הראשון לגדה המערבית.²¹

התמונה בבוקר ה'16 באוקטובר הייתה כי אוגדה 143, באמצעות חטיבת הצנחנים 247 וחטיבת השריון 421, הצליחה לצלוח את התעלה ולהעביר מספר טנקים על 'יתמסחים' לגדה המערבית, אך לא הצליחה לבסס את ראש הגשר ממזרח לתעלה ולפתוח את צירי 'עכביש' ו'טרטור'. ציוד הגישור הכבד לא הגיע לתעלה, והדרגים של הכוח שצלח נשארו ממזרח לתעלה. **המצב היה קריטי, הצלחת מבצע הצליחה עמדה בסימן שאלה, האפשרות של ביטול המבצע והחזרת הכוחות מהגדה המערבית נשקלה ברצינות, והפיקוד הורה לא להעביר כוחות נוספים לגדה המערבית, עד שיימתח גשר על התעלה.**²²

בשעה 160740 אישר מפקד החזית למפקד אוגדה 143 להעביר לגדה המערבית כ"20 עד 30 טנקים על 'יתמסחים', כדי לתקוף ולהשמיד סוללות טילים בגדה המערבית של התעלה.²³ עד 161000 עבר החפ"ק החטיבתי של חטיבה 421 עם 3 טנקים, 7 טנקים שסופחו לחטיבה 247, ו-21 טנקים שאוחדו עם כוח חרמ"ש לכוח פשיטה, בפיקוד מג"ד 264, שהחל מיד לפעול בגדה המערבית, בפשיטות על 'פרחים' (בסיסי טק"א) ופגיעה בכוחות מצריים, ולקראת ערב חזר הכוח לפאתי החיץ, שם נערך בחניון לילה. במשך היום 'הוגנבו' על 'יתמסחים' כ"10 טנקים נוספים לגדה המערבית.

חטיבה 14 תוגברה בשני גדודים – גדוד 409 מחטיבה 600 וגדוד 599 מחטיבה 421 – ותקפה את המערך המצרי. גדוד 409 תקף מ'פוטון' בכיוון 'מיסורי', אך התקפתו נבלמה בידי המצרים. גדוד 599 תקף ממזרח את ציר 'טרטור', הגיע עד 'טרטור 43', ונאלץ לסגת בתנועה דרום – מזרח, לציר 'עכביש'. במקביל המשיך כוח בפיקוד המח"ט בקרבות באזור צומת 'טרטור' – לכסיקון, ותפס את הצומת, אחרי קרב קשה, בשעה 160943, אך ציר 'טרטור' נשאר סגור. בשעות הבוקר תוגברה חטיבה 14 בגדוד 88 ('דב לבן'), מצויד ברק"ם אמפיבי שלל מלחמת ששת הימים. לחטיבה 14 נותרו 36 טנקים בלבד, 121 מלוחמה נהרגו, ו-62 נפצעו. לחימתה העיקשת איפשרה את ביצוע הצליחה.

חפ"ק אוגדה 143, מן ה'חצר', פעל לשיפור הפריסה והפיזור של הכוחות והדרגים שהתנקזו לשטח צפוף, כדי לאפשר את המשך הצליחה ולהתגונן מפני ארטילרית אויב והפצצות. מן הצהריים החלו מטוסים מצריים לתקוף את ה'חצר', בבוקר הוצבה ב'חצר' סוללת נ"מ ראשונה, ובערב – סוללה נוספת.

²⁰ מערכת הצליחה 15–18 אוקטובר 1973, ניתוח אירוע, אג"ם – מה"ד – מחלקת היסטוריה, מרץ 1978, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 5-107/1979 (להלן: מחלקת היסטוריה, מערכת הצליחה), עמ' 30 – 32.

²¹ מחלקת היסטוריה, מערכת הצליחה, עמ' 33 – 36.

²² מחלקת היסטוריה, מערכת הצליחה, עמ' 40; שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים – קבלת החלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים, הוצאת מערכות, 2013 (להלן: גולן, החלטות בפיקוד העליון), עמ' 946.

²³ גולן, החלטות בפיקוד העליון, עמ' 935.

משימתה של אוגדה 162, בפקודו של האלוף אברהם אדן (ברן),²⁴ שבתוכנית המקורית נועדה לפעול בגדה המערבית של התעלה, שונתה, והוטלה עליה המשימה לפרוץ את הצירים ולהעביר את ציוד הגישור לתעלה. האוגדה הפעילה את חטיבות 460 ו-217, שניסו ללא הצלחה לפתוח את ציר 'טרטור'. מפקד אוגדה 162 דיווח שהטנקים פגיעים מאוד לנשק נ"ט קטלני ויעיל שהופעל בידי החי"ר המצרי, והפיקוד העמיד לרשותו את מפקדת חטיבה 35 עם גדוד הצנחנים 890, שהוטס במסוקים מרפידים לקרבת ציר 'עכביש'.

בשעה 161615, בנאום בכנסת, הודיעה ראש הממשלה, הגברת גולדה מאיר, כי "בשעה זו, באשר הננו מכונסים בישיבת הכנסת, פועל כוח צה"ל גם בעבר המערבי של התעלה".²⁵ הפרסום נראה לרמטכ"ל כצעד שלא בעיתו, **שכן הוא סבר שהצליחה עדיין לא השיגה ציפיות מינימליות, וההזדמנות להפתיע את האויב הוחמצה**. הרמטכ"ל החליט שלא להסגיר את המבצע כמהלך אסטרטגי, ובשיחה עם עורכי העיתונים ב-162100 'צינן' את האווירה, והציג את המהלך כפשיטה שלא גרמה למהפך בשדה הקרב.²⁶

המצב ב-16 באוקטובר בשעות הערב היה מסוכן: אוגדה 143 לא יכלה להכריע בכוחה היא את הכוח המצרי שחסם את הצירים, והתקפת אוגדה 162 נעצרה.²⁷ **מפקד החזית והרמטכ"ל דנו לקראת חצות בשאלה כיצד לנהוג – האם להשאיר את הכוחות שצלחו בגדה המערבית או לפנותם? – והתקבלה דעתו של מפקד החזית, להשאירם לפחות עוד יום.**²⁸

גדוד 890 יצא לקרב בשעה 170100, נתקל באזור 'טרטור' 42 בכוח חטיבתי מצרי מחופר היטב, נפגע, ומשעה 170300 ניהל קרב חילוץ מר, בסיוע גדוד טנקים 100. במהלך הקרב, שנמשך 14 שעות, איבד גדוד הצנחנים 45 הרוגים וכמאה פצועים, וגדוד השריון איבד 14 הרוגים ועשרים פצועים.²⁹

בחסות הקרב נעו בציר 'עכביש' דוברות ושיירות דרגים אל אזור 'מצמד'. בשעה 170715 השיק גדוד חה"ן 630 שלושה עשרה דוברות, והחלה מלאכת חיבורן לגשר תחת אש הטרדה מצרית, שגרמה לנפגעים ופגעה בכמה דוברות. ב'חצר' נפרסה סוללת נ"מ שלישית. בשעה 171630 הושלם בניין גשר הדוברות, הגשר הראשון שחצה את התעלה, אך טנקים זמינים לתנועה מערבה נמצאו רק לקראת חצות, לאחר תום קרבות השריון עם חטיבות השריון המצריות 24 ו-25.

ב-17 באוקטובר נעשה מאמץ משולב של הארמיה השנייה והארמיה השלישית לחסום את ראש הגשר, ולנתק את הכוחות הישראליים בין ציר 'לכסיקון' לתעלה. המצרים הצליחו לרכז סביב ראש הגשר והפרוזדור מערך ארטילרי של 144 קנים (21 סוללות שדה, 5 סוללות בינוניות ו-3 כבדות), ברובן מעבר לטווח אש נ"ס ישראלית, והאש המצרית פגעה ביעילות גוברת ב'חצר' ובדוברות. חטיבת השריון 24 המצרית תקפה מכיוון 'מיסורי' דרומה לצירי 'טרטור' ו'עכביש', ונבלמה בידי גדוד 198 מחטיבה 460, שפעל תחת פיקוד חטיבה 14. הארמיה השלישית התקיפה בשעה 171100 בתנועה צפונה בציר 'לכסיקון' לעבר 'לקקן' עם החטיבה המשוריינת 25 המצרית, אך תנועתה אותרה, והיא נכנסה למארב של גדוד 79 מחטיבה 14 וכוחות אוגדה

²⁴ אוגדה 162 הוקמה על בסיס אוגדה משימתית 84 (שלחמה במלחמת ששת הימים), כמסגרת חירום למפקדת גייסות השריון. הרכבה כללה את חטיבת השריון 7 (חטיבה סדירה, מצוידת בטנקים שוט קל), חטיבת השריון 460 (חטיבת בית הספר לשריון, מצוידת בטנקים שוט קל וטנקים מגח), חטיבה 11 (חטיבת מילואים ממוכנת, עם גדוד טנקים סופר שרמן ושני גדודי חרמ"ש), אגד ארטילרי 215, גדוד הנדסה 271, גדוד רפואה 283, גדוד חימוש 867, אגד תחזוקה 851, גדוד קשר 348. במבצע 'אבירי לב' היו תחת פיקוד האוגדה רק שתי חטיבות טנקים, חטיבה 460 וחטיבה 217, עם כ-70 טנקי מגח בכל חטיבה.

²⁵ דברי הכנסת, חוברת מא, ישיבה תס"א, כי תשרי תשל"ד – 16 אוקטובר 1973, עמ' 4474.

²⁶ גולן, **החלטות בפיקוד העליון**, עמ' 948, 954 – 957.

²⁷ מחלקת היסטוריה, **מערכת הצליחה**, עמ' 43.

²⁸ גולן, **החלטות בפיקוד העליון**, עמ' 962.

²⁹ לסיפור הקשר בקרב, שכתב רס"ן (לימים אל"ם) ליאור אלמגור, קשר"ח 35, ראו: <https://www.amutakesher.org.il/?pg=GetFile&CategoryID=391&ArticleID=719&ID=653>

162 – חטיבה 217 וחטיבה 500.³⁰ הקרב הסתיים בשעה 171730 בהכחדת החטיבה המצרית והשמדת 50 טנקים טי-62 וכל נגמ"שי החטיבה המצרית, כאשר אבדות כוחותינו הסתכמו בארבעה טנקים שעלו על שדה מוקשים.³¹

בלימת ההתקפות המצריות והשמדת הכוח המצרי איפשרו העברת כוח לגדה המערבית.³² ב־172300 עבר חפ"ק אוגדה 162 את גשר הדוברות לגדה המערבית, והחל מעבר טנקים של חטיבה 460 וחטיבה 217. הגשר ניתק (כנראה עקב נסיעה נחפזת של טנק בהפגזה מצרית) והוחזר לשימוש באמצעות טנק גישור אחרי כשעה וחצי. עד הבוקר עברו הטנקים של שתי החטיבות לגדה המערבית, ופרצו מערבה ודרומה. בשחר ה־18 לחודש היו בגדה המערבית כ־160 טנקים. פגיעות כוח הפשיטה של חטיבה 421 ב'פרחים' חוללו שינוי מכריע, שכן הפגיעה 'פתחה' את השמיים לחיל האוויר הישראלי, ליירוט מטוסים מצריים ולסיוע לכוחות הקרקע. 21 מטוסים מצריים הופלו באותו יום (מרביתם בקרבות אוויר), לעומת 6 מטוסים ישראלים.

המאמץ של הקמת הגשרים, אבטחתם וניהול מעבר הכוחות עליהם, לרבות ההיסעים המנהלתיים אל גזרת הצליחה, נעשה בפיקוד סגן מפקד אוגדה 143, אל"ם (לימים אלוף) יעקב (גיקי) אבן (אפשטיין), שהגיע ל'מצמד' ב־161200 ונטל תחת פיקודו את כל הפעילות ב'חצר', כולל תפעול הדוברות, הכנה לגישור נוסף, הכנת גישות לגשרים בשתי הגדות, פינוי רכב, פינוי פצועים, שיטור ופיקוח על התעבורה, התבצרות ואבטחה קרקעית וטיפול בנפגעים, חללים ושבוים.³³

אוגדה 143 פעלה בבוקר ה־18 באוקטובר להשתלט על מתחם 'החוזה הסינית', באמצעות חטיבה 600 שנעה מ'מיסורי' דרומה וחטיבה 14, יחד עם סירת 'שקד', שנעה מאזור מעוז 'לקקן' צפונה, בסיוע אוויר וארטילריה, והצליחה במשימה. ציר 'טרטור' נפתח בשעה 181100, ואז חודש המאמץ לקדם את גשר הגלילים, שנגרר בידי גדוד 410 מחטיבה 600. מתחם 'החוזה הסינית' ('אמיר') נכבש ב־181700.

המצרים הגבירו את מאמצייהם לפגוע בראש הגשר בארטילריה ומן האוויר. ב־18 לחודש הופלו 16 מטוסי קרב מצריים ו־7 מסוקים מצריים.

ב־181800 הגיע גשר הגלילים לסוללה שעל גדות התעלה, והוחל בפריצת הסוללה לשם השקת הגשר בקילומטר 95.5, צפונה מה'חצר'. הגשר הושק בשעה 190045, אך נדרש לשפר את הגישות לגשר בשתי הגדות, והוא החל לתפקד משעה 190400.³⁴

בליל 18 – 19 באוקטובר הועברה חטיבה 500 לגדה המערבית בגשר הדוברות וב'תמסחים', וחפ"ק מפקד אוגדה 252 עם חטיבה ראשונה עברו אף הם לגדה המערבית.

הקרבות העזים הסתיימו בשליטה ישראלית על מסדרון הצליחה. **ראש הגשר יוצב לאחר ארבע יממות של לחימה קשה ועיקשת, ורק אז החל ראש הגשר להיות מקפצה לפריצת צה"ל בגדה המערבית, מערבה ודרומה, המהלך שהכריע את הצבא המצרי.** הלחימה המצרית העיקשת השהתה את המתקפה וגרמה לאבדות כבדות – מעל 300 הרוגים וקרוב ל־130 טנקים, אך המהלך המצרי לנתק את ראש הגשר ולסכל את מבצע הצליחה לא צלח. בקרבות הושמדו כ־170 טנקים מצריים (ועוד 20 ננטשו).

³⁰ ניהול האש בקרב, בין חטיבה 14 והכוחות של אוגדה 162, תואם בערוץ חירום חש"ן, 'מוסקיטו'; רשף, **לא נחדל**, עמ' 408 – 410.

³¹ רשף, **לא נחדל**, עמ' 391 – 411; מחלקת היסטוריה, **מערכת הצליחה**, עמ' 63 – 64, 67 – 68.

³² גולן, **החלטות בפיקוד העליון**, עמ' 980 – 984.

³³ מחלקת היסטוריה, **מערכת הצליחה**, עמ' 69 – 72.

³⁴ רשף, **לא נחדל**, עמ' 416 – 421; מחלקת היסטוריה, **מערכת הצליחה**, עמ' 76 – 78.

הקרבות לאבטחת מסדרון הצליחה והרחבתו לא נפסקו. ב־19 לאוקטובר חצתה חטיבה 14 את התעלה ללחימה בגדה המערבית, והמשימה הוטלה על חטיבה 600, שהשתלטה על פאותיו הדרומיים של מתחם הדיוויזיה ה־21 המצרית, 'מיסורי'. הרמטכ"ל ראה בדיוויזיה זו איום על מסדרון הצליחה, ואסר על אוגדה 143 להתקדם צפונה בגדה המערבית עד להסרת האיום. לאחר מחלוקת קשה בין מפקד אוגדה 143 לפיקוד העליון קיבלה חטיבה 600, שכללה שני גדודים מדולדלים עם 40 טנקים, פקודה לתקוף את 'מיסורי', מ'אמיר' צפונה. התקיפה החלה בשעה 21:15, לאחר סיוע אווירי בלתי יעיל. גדוד 409 נאחז בדרום המתחם וגדוד 410 ספג אבדות קשות, ומ־26 טנקים נותר עם ארבעה טנקים כשירים בלבד.³⁵

הקרבות על מסדרון הצליחה וראש הגשר היו מהקרבות הקשים של מלחמת יום הכיפורים, ולתוצאות הייתה השפעה רבה על הצלחת מבצע הצליחה וגורל המערכה כולה. כוחותינו גילו תושייה, אומץ לב, גבורה והתמדה, דבקות במשימה – על אף אבדות כבדות, כמעט בכל מחיר.

הצליחה הייתה מבצע נועז, והשיבושים בליל הקרבות הראשון יצרו משבר של ממש. המשך המבצע עמד על בלימה. גבורת הלוחמים וההתמדה העיקשת בביצוע המשימה הן אלה שהכריעו את המערכה.

חיל הקשר והאלקטרוניקה במלחמת יום הכיפורים

השנים ממלחמת ששת הימים ועד מלחמת יום הכיפורים היו שנות פעילות קדחתניות בחיל הקשר והאלקטרוניקה. בצד התעצמות חודשו מערכי הקשר העיקריים של יחידות השדה – תג"ס, ת"ג, תא"ג ורד"ט, שהוחלפו בציוד המודרני והמתקדם שהיה זמין באותה עת. נעשו השקעות מהותיות בפריסת תשתיות תקשורת תת־קרקעיות והקמת מתקני תקשורת ואתרי שליטה בגולן, ביהודה ובשומרון, ברצועת עזה ובסיני, ובפריסת קשר קווי תת־קרקעי למוצבים בקווי הגבול. מערך רכבי הקשר ותיבות הקשר הוחלף והורחב. יחידות הקשר אורגנו מחדש. מערך התחזוקה הותאם למשימות החדשות. נערכו אימונים בהיקף נרחב והיקף הפעילות המבצעית היה משמעותי. יחידות חיל הקשר והאלקטרוניקה היו ברמת כשירות ומוכנות גבוהה.

בשנת 1970 עבר מערך השליטה ביבשה שינוי מהותי, כאשר האוגדה הפכה ממפקדה משימתית לעוצבת היסוד בצבא היבשה, ושופרו יכולותיה בתחום השליטה והתחזוקה. סד"כ צה"ל הוגדל מארבע מפקדות אוגדה משימתיות במלחמת ששת הימים לשש אוגדות קבועות ערב מלחמת יום הכיפורים. בכל אוגדה הוקם אגד ארטילרי, אגד תחזוקה, גדוד סיור משוריין (כולל 21 טנקים) וגדוד הנדסה משוריין. מפקדת אוגדה ומפקדות חטיבה היו ניידות מבוססות על תיבות קשר ייעודיות, שהותקנו על רכבי נ"נ (נ"נ – נושא נשק) משאיות וזחל"מים. חפ"קים (חבורות פיקוד קדמיות) התבססו על טנקים, נגמ"שים וזחל"מים.

שינוי מהותי נוסף היה בשליטה בקרב המשולב, שהתבטא בהקמת משל"ק (מוצב שליטה קדמי) של חיל האוויר בפיקודים המרחביים, לתאום אוויר – יבשה, והקמת גוף קישור אווירי נייד בכל אוגדה. גופים אלה חוברו בקשר ישיר למוצב השליטה של חיל האוויר ולמטוסים באוויר. קישור ישיר, כאמור, תוך שילוב אנשי חיל האוויר בעבודת המטה וניהול הקרב בפיקודים ובאוגדות, איפשר שיפור ניכר בדרכי הפעלת הסיוע האווירי בקרב היבשה.

בהכנות למלחמה ניתנה תשומת לב מיוחדת לניהול הספקטרום האלקטרומגנטי. ביטוי בולט לכך ניתן למצוא בניהול מרכזי של הקצאות התדרים בצה"ל בידי מפקדת קצין קשר ואלקטרוניקה ראשי, שהשתקף

³⁵ גולן, החלטות בפיקוד העליון, עמ' 1038, 1054, 1081, 1104, 1106 – 1107, 1113; לוי, מפות ומבצעים, עמ' 126.

בהפקת הק"ש (הוראות קשר) לכל יחידה בצה"ל, בתכנון תדרים שאיפשר לכל יחידה המגיעה ללחימה, בכל זירה, להפעיל רשתות רדיו במינימום הפרעות.³⁶

כמו במלחמת ששת הימים, עיקר התעבורה המבצעית והלוגיסטית עברה באותה עת באמצעות מברקים, אותם העבירו באמצעות טלפרינטרים, שפעלו על הטלפוניה הנייחת והניידת ועל אמצעי רדיו ת"ג ותג"ם. רוב תעבורת הטלפרינטרים היה מוצפן. מינואר 1972 החלו לפעול מכשירי פקסימיליה מוצפנים.

המפקדות הניידות היו מבוססות על רכב קשר ייעודי, שהותקן על נ"נים, משאיות וזחל"מים, תוך מעבר מרכב קשר לתיבות קשר, שניתן להעבירן מכלי רכב אחד לאחר. מתקנים נייחים באתרים שולטים קישור בין הכוחות הניידים הלוחמים לתשתיות הנייחות. בין המתקנים החשובים בחזית הדרום: הר קרן, ג'בל יעלק, אוס-חשיבה, ג'בל קתרינה, בלוזה, טסה ומיתלה. תרנים גבוהים (בדרך כלל – 50 ו-70 מטר) במפקדות ובאתרי שליטה, הגדילו את הטווחים של ציוד התג"ם וציוד הרד"ט, ומערך שריון ומיגון של אנטנות במעוזים ובמוצבים שיפר את יכולת הספיגה. בשנת 1975 מנה החיל 27,000 איש, בסדיר ובמילואים. בשירות סדיר היו 7,500 איש.

חיל הקשר והאלקטרוניקה היה מוכן היטב למלחמת יום הכיפורים. הצטיידות בציוד חדיש, השקעה בתשתיות, תורת תפעול, הדרכה ואימונים, בצד כוונות גבוהה, יצרו בסיס לכשירות גבוהה ולמוכנות ליום פקודה. הניסיון שנרכש במלחמת ההתשה תרם לבניית היכולות, וחיילי החיל ומפקדיו היו מסורים ונחושים. כוונות 'כחול-לבן' במאי – אוגוסט 1973 נוצלה היטב לשיפור היערכות ומוכנות יחידות החיל.

למרות ההפתעה עם פתיחת המלחמה גויסו חיילי מילואים במהירות, ומערכות הקשר 'יוצבו' ופעלו במלואן תוך זמן קצר. החיל עמד במשימתו, לשמש 'זרוע המפקד לפיקוד ולשליטה', ולשליטה בכוחות הייתה השפעה מכרעת על תפקוד הצבא בלחימה. מערכות השליטה שחיל הקשר והאלקטרוניקה העמיד לרשות צה"ל עמדו במבחן המלחמה, סיפקו קשר רצוף ונתנו חופש פעולה מבצעי לשרשרת הפיקוד.

בתקופת מלחמת יום הכיפורים, טרם 'עידן המחשב', ניהול קרב נעשה ב'מרשמי קרב' – סימונים בעפרונות צבעוניים 'ציינו' או בטוש 'פנטל' – על יריעות PVC שנמתחו על מפות קוד מנייר. רוב הפקודות ניתנו בעל-פה באמצעי הקשר,³⁷ חלק בעלפה במפגשי מפקדים, ומיעוטן בכתב. נוהל הקרב היה בדרך כלל 'חפוז' (ללא תהליך סדור של 'אישור תוכניות'). לא היה עודף מידע, וניהול הקרב נעשה בצוות מצומצם של קציני מטה ועוזרים. כל דרג קבע את תכנית פעולתו לפי מיטב הבנתו, ועיקר התיאום בין יחידות נעשה באמצעות האזנה הדדית לרשתות יחידות שכנות.

השליטה הטקטית בכוח הלוחם בקרב נעשתה, בעיקר, בקשר רדיו דו-מִגְמִי לְמַחֲצָה בתג"ם. בגדוד היתה הרשת הראשית רשת מבצעים גדודית, והופעלו רשתות פלוגתיות; בגדוד טנקים נוספה רשת מחו"פ (מנהלה, חילוץ ופינוי) גדודית. חטיבה הפעילה רשת מבצעים חטיבתית (רשת תג"ם עם גיבוי בת"ג), רשת מודיעין חטיבתית ורשת מנהלה חטיבתית. מרמת חטיבה הופעל גם קשר רדיו-טלפון נייד רב-ערוצי למפקדת האוגדה. לקשר הקווי (בכבלי שדה או בתשתית נייחת) הייתה חשיבות רבה.

הפעלת אמצעי הקשר והרשתות השונות בעת הלחימה הייתה מורכבת, והיה צורך להתאים את מערכות הקשר בתכיפות ובלוחות זמנים קצרים למציאות משתנה בשדה הקרב. הדבר הביא לידי ביטוי את התרומה

³⁶ הוראות קשר הן נושא מורכב עקב מחסור בתדרים (ערוצים) במכשירי הקשר, שחייב להשתמש באותו תדר למספר רשתות, מה שכוונה בשם 'מכפלות תדרים' (רק מעט תדרים הוקצו בבלעדיות במרחב מסוים, בעיקר לרשתות קשר עיקריות ברמות גבוהות וליחידות מיוחדות). עיקר התדרים הוקצו למספר שימושים/רשתות ('הוכפלו' עד לחמישה גורמים ואף יותר). תכנון קפדני צמצם את ההפרעות בין הרשתות השונות.

³⁷ מלחמת ששת הימים הייתה המלחמה הראשונה של צה"ל בה נוהל הקרב בדיבור ברדיו, בקולו של המפקד.

המבצעת הייחודית של אנשי חיל הקשר. לקציני הקשר, צמודים למפקדים ויד ימינם, היה משקל משמעותי בניהול הקרב, בכל הרמות (גדוד, חטיבה, אוגדה ופיקוד מרחבי). הדבר בלט במיוחד בהתמודדות המערך הסדיר בתחילת המלחמה, בקרבות הבלימה, במתקפות הנגד, בצליחת התעלה ובקרבות במרחב גושן.

קציני הקשר הבינו את מהלך הקרבות והתמונה המבצעת, וידעו להתאים במהירות את מערכת הקשר לשינויי סד"כ, ציוות כוחות ומצבי קרב משתנים, וחבירה בין כוחות שונים, תוך שינוי גבולות גזרה ושילוב אוגדות מילואים במערך השליטה במהלך הלחימה, והקמת מפקדות מאולתרות כמענה לצרכים ייחודיים.

המטה הכללי שלט ממצ"ע (מוצב הפיקוד העליון) בקריה בתל אביב. פיקוד דרום שלט בכוחותיו ממפקדה עורפית בבאר שבע וממפקדה קדמית באום-חשיבה ('דִּבְלָה'), שהוכנה מראש, והופעלה במהלך יום הלחימה הראשון. השליטה באוגדות ובחטיבות הלוחמות התבססה בשעות הלחימה הראשונות על מתקנים ניחים ששימשו לשליטה בקו ברגיעה, ועם גיוס מערך המילואים עברה השליטה למפקדות ניידות. עיקר ניהול הקרב בלחימה נעשה מחפ"קים (חבורות פיקוד קדמיות).

התקיים קשר אמין ורציף לכל המעוזים והמוצבים בקווי המגע, ולמעוזים ולתעוזים שלא נשארו בידינו – עד לפינויים או לתפיסתם בידי האויב.

במהלך הלחימה ניווטה מפקדת חיל הקשר והאלקטרוניקה בהצלחה את תאום הפעלת הקשר המבצעי, תגבור כוח אדם במערכים הלוחמים (בעיקר תוך שימוש בקצונות מפקדת החיל ובמדריכי בסיס ההדרכה החילי, בה"ד 7), הכשרה מקצועית מהירה בה"ד 7 תוך כדי הלחימה ועדיפויות מערכי התחזוקה בנושאי קשר ואלקטרוניקה, ולאלה הייתה תרומה מהותית לתפקוד מערכות הקשר.

במלחמת יום הכיפורים, ביטחון הקשר בצה"ל לא היה ברמה הנדרשת, והאויב למד הרבה מהאזנה לכוחותינו. ביטחון הקשר ברשתות הרדיו של צה"ל היה מבוסס על אמצעים ידניים, מלקוד וקוד יומי למפקדים – קוד 'גזית', שנענד בשרוול פלסטי על אמת היד. אמצעים אלה לא התאימו לייעודם ולקצב הקרב, מפקדים לא הצליחו להשתמש בהם, וביטחון הקשר היה לקוי. אחד הלקחים המרכזיים ממלחמת יום הכיפורים היה השקעה מהותית באמצעי הצפנה ונל"א (נגד לוחמה אלקטרונית), לשיפור ביטחון הקשר והחסינות ללוחמה אלקטרונית בדרג הלוחם.

יחידת הנל"א (לוחמה אלקטרונית) בחיל הקשר והאלקטרוניקה התחדשה והתעצמה אף היא בין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים, שיפרה מאוד את אמצעי החסימה המוטסים והניידים, פיתחה תורת הפעלה מתאימה ושיפרה את התיאום עם גורמי המודיעין. פותחו מעוררי חסימה ייעודיים, נרכשו משדרים בעוצמה גבוהה, מקלטים ואנטנות, נבנו תק"שים ורק"שים, ומותקנו מטוסים. באפריל 1968 הפכה היחידה לגדוד, ולכל פיקוד מרחבי הוקצתה פלוגת נל"א, נקבעו לה תוכנית פעולה ואזורי פריסה, והיא תורגלה בביצוע משימותיה. במלחמת יום הכיפורים בוצעו בהצלחה אלפי משימות חסימה, ונעשו חסימות יעילות לרשתות הרדיו של האויב. החסימות פגעו ביכולת הפיקוד והשליטה של האויב וביכולת הכוונת האש הארטילרית של האויב, בעיתויים קריטיים בקרב.

לתחזוקת הקשר והאלקטרוניקה חשיבות רבה ליכולת הלחימה, במיוחד על רקע 'פערים לוגיסטיים', מחסור בציד ובאביזרים, שאפיין את צה"ל באותה עת. נושאי תחזוקת הקשר המרכזיים היו תחזוקה שוטפת של מחסני החירום ותחזוקה צמודה לכוחות הלוחמים בשדה הקרב.³⁸ התחזוקה במלחמת יום הכיפורים,

³⁸ ציוד הקשר של מלחמת יום הכיפורים היה ציוד שאופיין בזמב"ת (זמן ממוצע בין תקלות) של מאות שעות בודדות, בהשוואה לאלפי שעות בציוד מודרני.

מלחמה קשה ומומושכת בה נפגע רק"ם רב, הייתה משימה חשובה במיוחד לשמירה על יכולת הלחימה, ואתגר מיוחד למערך התחזוקה של חיל הקשר והאלקטרוניקה, שהגורמים העיקריים בו (מעבר לתחזוקה האורגנית ביחידות הלוחמות) היו פלוגות תחזוקת הקשר והאלקטרוניקה האוגדתיות (שהוקמו כלקח ממלחמת ששת הימים), בסיסי הציוד הפיקודיים (ובסיס הציוד המרחבי ברפידים), ששלחו חוליות מקצועיות לתגבור יחידות במרחב הפיקוד, בסיס החסנה קשר (בכפיפות למצ"ח) ומש"א קשר (בכפיפות לאגף האפסנאות).

במלחמת יום הכיפורים היו מערך ניהול כוח האדם והמערכות הלוגיסטיות בצה"ל מבוססים במלואם על מחשוב, שהתבצע במתקן המחשב המרכזי בממר"ם ותרם מהותית ליכולת צה"ל בנושאים אלה.³⁹ מערך כוח האדם התמודד עם גיוס חפז (לראשונה בסיוע מחשוב). התעורר קושי רב באיתור חיילים שהצטרפו ליחידות לוחמות ללא כל רישום, וקליטת חיילי מילואים שהגיעו מחו"ל, ולכן במהלך הלחימה נעשה 'מפקד' לביצוע רישומת כוח אדם, לעדכון רשומות שיבוץ ביחידות ולביצוע תשלומים למשפחות אנשי המילואים (תשמי"ש – תשלום משפחתי), ואף הופקו המחאות למשפחות חיילי המילואים, כמקדמה על חשבון תשלומי הביטוח הלאומי. המחשוב במערך הלוגיסטי, בעיקר בנושאי תובלה, תחמושת, ציוד לחימה וחלפים, היה גורם מהותי וחשוב בתפקוד המערכת הלוגיסטית. המערכת עברה מדיווחים שבועיים ויומיים לדיווחים מדי מספר שעות, והייתה כלי מרכזי לניהול ולשליטה על הלוגיסטיקה בצה"ל.

הקשר במבצע הצליחה

קציני הקשר המרכזיים שפיקדו על מערכת הקשר במבצע 'אבירי לב', בקרבות שתוארו לעיל, היו מקשא"פ דרום אל"ם (לימים תא"ל) צבי אמיד,⁴⁰ קצין קשר אוגדה 143 סא"ל (לימים אל"ם) הלל כרמלי,⁴¹ קצין קשר אוגדה 162 סא"ל (לימים אל"ם) אברהם (ליבל) לביא,⁴² קצין קשר חטיבה 14 רס"ן (לימים תא"ל) שלמה וקס,⁴³ קצין קשר חטיבה 35 רס"ן (לימים אל"ם) ליאור אלמגור,⁴⁴ קצין קשר חטיבה 247 רס"ן (לימים

³⁹ בתקופת מלחמת יום הכיפורים היה ממר"ם גוף הכפוף לראש אג"ם במטכ"ל. חיל הקשר והאלקטרוניקה קיבל סמכות ואחריות בין-זרועית כלל-צה"לית על נושא המחשבים רק במרץ 1982.

⁴⁰ **צבי אמיד (אנרייך)**, (1932 – 2024), יליד פולין. עלה לישראל בשנת 1950. התגייס לצה"ל בשנת 1952. סיים קורס קצינים בשנת 1954. מדר"ך ומפקד מדור מורס בבה"ד 7; קצין הדרכה וסמג"ד בגדוד אמירים; קצין הדרכה וקצין תיאום מערכות במקשר"ר; קצין קשר חטיבת הצנחנים 35; סגן מקשא"פ דרום; מפקד קורס קצינים בבה"ד 7; קצין קשר חטיבה 80 במלחמת ששת הימים; מד"ר וסגן מפקד בה"ד 7; הקים את גדוד הקשר של אוגדה 252 במלחמת ההתשה וקצין הקשר הראשון של האוגדה; מג"ד אמירים; מקשא"פ דרום במלחמת יום הכיפורים; ראש פרויקט 'זהבית' במטכ"ל אג"ם, הניסיון הראשון של צה"ל להקים מערך פיקוד ושליטה ממוחשב; עוזר קשר"ר לתא"ט; סגן ראש אג"ת; קצין קשר, אלקטרוניקה ומחשבים ראשי (1979–1982), כולל במלחמת שלום הגליל. הקים את חברת בזק והיה המנכ"ל הראשון של החברה.

⁴¹ **הלל כרמלי** (קרמיוול), (1926 – 2020), יליד פולין. עלה לארץ בשנת 1933 והתגייס ל'הגנה' בשנת 1942. בשנת 1945 התנדב לחטיבה היהודית הלוחמת ושירת כמקלען בגדוד השלישי. לחם ביי"ש ירושלים, בגדוד 'מוריה'. ובחטיבת עציוני כאלחוטן בקרבות ירושלים במלחמת העצמאות, סיים קורס קצינים בשנת 1949. מפקד מקמ"ר 7; קצין הדואר של הצבא; קצין קשר של חטיבה 35; מפקד גדוד קשר 'אמירים'; קצין קשר עוצבת געש; מקש"פ צפון במלחמת ששת הימים; בשירות מילואים: קצין קשר אוגדה 143 במלחמת יום הכיפורים וקצין קשר של הגיס הדרומי במלחמת שלום הגליל. שירת בתפקידים בכירים בתעשייה עד צאתו לגמלאות בשנת 1990.

⁴² **אברהם (ליבל) לביא** (1937 – 2016) – נולד בחיפה. התגייס לצה"ל בשנת 1955. קצין תיאום הדרכה בבה"ד 7; רמ"ד סד"כ במקשר"ר; סיים קורס קצינים בשנת 1963. קצין ציוד קשר במפג"ש; סגן קצין קשר מפג"ש; קצין קשר גיסות השריון; קצין קשר ומג"ד הקשר של אוגדה 162; מקשא"פ דרום; ראש מחלקת אג"ם במקשר"ר; מדר"ך בפו"ם; סגן קשר"ר; השתחרר מצה"ל בשנת 1985. לאחר שחרורו סיים לימודי משפטים ופעל כעורך דין.

⁴³ **שלמה וקס** נולד בשנת 1946 בפירנצה, איטליה. עלה לישראל באפריל 1948. בוגר בית הספר המקצועי לטכנאי בזק בירושלים. התגייס לצה"ל בשנת 1963. סיים קורס קצינים בשנת 1965. קצין קשר קווי בגדוד הקשר של פיקוד המרכז במלחמת ששת הימים; קצין קשר חטיבתי בחטיבה מרחבית ברמת הגולן במלחמת ההתשה; קצין קשר חטיבתי בחטיבת השריון הסדירה 14 במלחמת יום הכיפורים; קצין קשר אוגדה 252; מפקד קורס מפקדי פלוגות קשר; קצין קשר אוגדת שריון מילואים; מג"ד בגדוד הקשר של פיקוד הדרום; מקשא"פ דרום; קצין קשר גיס מילואים; מפקד בה"ד 7; סגן קשר"ר; קצין קשר אלקטרוניקה ומחשבים ראשי (1990 – 1993). מנכ"ל משרד התקשורת (1993 – 1997); מנכ"ל איגוד תעשיות האלקטרוניקה והתוכנה (2006 – 2016).

⁴⁴ **ליאור אלמגור** (1945 – 2026) – יליד ירושלים. התגייס לצה"ל בשנת 1963. סיים קורס קצינים בשנת 1965. מדר"ך בקורס קציני קשר; קצין קשר בחט"ק אלוף פיקוד דרום במלחמת ששת הימים; קצין קשר מרחב הערבה, קצין קשר חטיבת הבקעה, קצין קשר חטיבה 35 במלחמת יום הכיפורים, רע"ן מבצעים במקשר"ר, קצין קשר אוגדה 36, מפקד גדוד הקשר של פיקוד

סא"ל) עזרא אורני,⁴⁵ קצין קשר חטיבה 421 רס"ן (לימים סא"ל) יצחק קאול,⁴⁶ וקצין קשר חטיבה 600 רס"ן (לימים סא"ל) עמרי ברדן.⁴⁷

מבצע הצליחה החל לאחר תשעה ימי לחימה, כאשר כל מערכות הקשר פועלות ומשרתות את הכוחות. המבצע התנהל ברשתות הקשר האורגניות של הכוחות, ופקודת הקשר הפיקודית למבצע, המצורפת כנספח, היא מסמך 'רזה', ממוקד ומעשי, העוסק במספר מצומצם של נושאים עיקריים.⁴⁸

המבצע הוכן בלוח זמנים קצר ובנוהל קרב חפז. פקודות הקשר לכוחות השונים ניתנו בע"פ. הלחימה המחיישה את החשיבות הרבה של פקודות אלה, שכן אנשי הקשר – קצינים ומש"קים – צריכים להיות עצמאיים ולדעת לקבל את ההחלטות הנכונות בסערת הקרב. הפקודות הבהירו את מהלכי הקרב המתוכננים, היכן ומתי צפויים קשיים במתן קשר, דגשים תפעוליים ותיאום, מיקומי מפקדות, פתרונות להתגבר על קשיים, ועוד.

הקשר העיקרי במבצע הצליחה היה רשתות התג"ס, ונעשה שימוש גם ברשתות ת"ג. נעשה שימוש רב בקשר קווי בפריסה במפקדות ובמתחמים. רשתות הרדיו הופעלו לפי הפק"ל, ללא שינוי, פרט לרשתות חטיבה 14, שהייתה חטיבה אורגנית של אוגדה 252 ועברה ת"פ אוגדה 143 ב'071600, ובהערכות למבצע הצליחה, ב'151200, החליפה את תדרי רשתות התג"ס החטיבתיות העיקריות (מבצעים א, פנים, מנהלה, ורזרבה למבצעים). הצליחה עצמה נוהלה ברשת המבצעים של חטיבה 247 וברשתות גדודי ההנדסה. הכוחות קיימו משמעת קשר, ודיברו ברשתות בנוהל אחיד, ברור וקצר, והשתמשו באותות קריאה קבועים.⁴⁹

נעשה שימוש רב בערוץ חירום חש"ן, ערוץ תג"ס בתדר 38.5 מה"ץ (בשם הרשת 'מוסקיטור'), לחבירת כוחות בלתי מתוכננת, בעת חשש לירי כוחותינו על כוחותינו (בעגה הצבאית: דו"צ – דרצדדי) ועקב העדר הוראות קשר עקב ציוותי כוחות בלתי חזויים.⁵⁰ הכוחות קיימו באדיקות האזנה רצופה לערוץ זה ('האזנת ברזל'), בכל טנק מרמת מפקד מחלקה.

מרכז, מקשא"פ מרכז, עוזר קשר"ר לאג"ס. השתחרר מצה"ל בשנת 1989. שירת בתפקיד בכיר בתעשייה ביטחונית עד צאתו לגמלאות בשנת 2002.

⁴⁵ **עזרא אורני** נולד בשנת 1942 בקריית חיים. התגייס לצה"ל בשנת 1960. סיים קורס קצינים בשנת 1962. סגן קשר"ח הצנחנים; מפקד מדור מש"קי קשר בבה"ד 7; השתחרר מצה"ל בשנת 1964. בשרות מילואים: קורס מ"פים חי"ר; הקים את פלוגת הקשר של ביה"ס לצניחה, לימים יחידת ארגון הטסה, וקצין הקשר של היחידה; הקים את פלוגת הקשר של חטיבת הצנחנים 'חוד החנית' וקצין הקשר החטיבתי, כולל במלחמת ששת הימים בעת שחרור ירושלים ובמלחמת יום הכיפורים בגל הראשון של צליחת תעלת סואץ בסירות גומי; הקים את גדוד הקשר של אוגדת העמקים וקצין הקשר האוגדתי; הקים את גדוד הקשר של אוגדת אתגר וקצין הקשר האוגדתי; סגן מפקד אגד תחזוקה בעוצבת אתגר, כולל במבצע שלום הגליל. יו"ר ומנכ"ל המועצה לייצור ושיווק דבש (1964–1999).

⁴⁶ **יצחק קאול** (1945 – 2022), יליד נובוסיבירסק, סיביר. עלה לישראל בשנת 1949. התגייס לצה"ל בשנת 1963. סיים קורס קצינים בשנת 1964. מדריך בקורס קציני קשר בבה"ד 7; השתחרר מצה"ל בשנת 1966. בשירות מילואים: סגן קצין קשר חטיבתי בחטיבה משורייתת 8 בקרבות בסיני במלחמת ששת הימים, קצין קשר חטיבתי בחטיבה משורייתת 421 במלחמת יום הכיפורים, סגן מקשא"פ דרום. משנה למנכ"ל משרד התקשורת, ממובילי הקמת חברת בזק וסמנכ"ל ארגון ומשאבי אנוש של החברה; הקים את רשות הדואר בשנת 1986 והיה המנכ"ל הראשון של הרשות; מנכ"ל חברת בזק; מנכ"ל כלל ישראל; יו"ר אגודת ידידי מכון וייצמן, יו"ר המסלול האקדמי המכללה למנהל.

⁴⁷ **עמרי ברדן**, נולד בשנת 1942 בג'יבנה. התגייס לצה"ל בשנת 1961. סיים קורס קצינים בשנת 1963. קצין קשר קווי בגדוד הקשר של פיקוד המרכז, סגן קצין קשר חטיבת השריון 37 במלחמת ששת הימים, קצין קשר חטיבת השריון 401 במלחמת ההתשה, מפקד פלוגה ב' בבה"ד 7, קצין קשר חטיבת השריון 600 במלחמת יום הכיפורים, סגן קצין קשר אוגדה 36, רע"ן פרסומים במה"ד בדרגת סא"ל. השתחרר מצה"ל בשנת 1982.

⁴⁸ נספח הקשר לפקודה עוסק בין היתר באטימת ציוד קשר למבצע הצליחה (סעיף 22). בפועל – אטימה כזו לא נעשתה.

⁴⁹ דניאל רוזן, **ברור קצור: התפתחות הנדב"ר (נוהל דיבור ברדיו) בצה"ל**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, ניסן תשע"ט – מאי 2019. ראו: <https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/1.14.pdf>

⁵⁰ תדר ערוץ חירום חש"ן היה משותף למכשירי קשר GRC בתחום החש"ן ובתחום החי"ר, ויוצב כערוץ 10 בכל מקמ"ש אוטומטי.

בטחון קשר התבסס על מלקוד שחור וקוד גזית.⁵¹ התנועה משטחי הכינוס עד לכניסה לקרב בוצעה בדממת אלחוט שידור.

המצרים הפעילו חסימות אלקטרוניות כנגד כוחותינו, וההתמודדות העיקרית עם החסימות הייתה באמצעות 'ירידה' לרשתות של יחידות כפופות (אוגדה עברה לרשת חטיבה, חטיבה עברה לרשת גדוד), תוך פעילות שהבטיחה שכל הרשתות יהיו 'חיות' ופעילות, כדי ל'הסוות' את המעבר.

הקרב נוהל מחפ"קים. חפ"ק חטיבתי וחפ"ק גדודי האזינו לרשתות של כוחות סמוכים. לחפ"ק חטיבה הופעל עורק רדיוטלפון (שכונה אז בשם 'צ"ן – ציוד נושא').⁵² החפ"קים באותה תקופה התבססו על זחל"מים, ולקראת הצליחה נעשה מאמץ רב להסב את החפ"קים לנגמ"שים, עם מתקוני קשר מאולתרים.⁵³ בחטיבות טנקים התבססו החפ"קים בקרב על טנקים, בנוסף לזחל"מים/נגמ"שים, כאשר קצין הקשר החטיבתי הצטרף לטנק המח"ט כאיש צוות חמישי. נהגו אז להוסיף בצריח טנק המח"ט שני מכשירי מק-77/25, למתן מענה מהיר בעת תקלות בלחימה.⁵⁴

קציני קשר, בכל הדרגים, היו צמודים למפקדים בחפ"קים, שם נוהל הקרב והתקבלו ההחלטות, שם ניתן להבין את משמעות האירועים ולהתאים אליהם את מערכות ואמצעי הקשר. סגן קצין הקשר החטיבתי טיפל במפקדה העורפית (מה שהיום מכונה בשם 'קדמית'). בחטיבה נהגו לצוות את האלחוטן הראשי למפקדה העורפית.

נעשה שימוש רב בקשר קווי, בכל הדרגים, כולל הנחת כבל שחצה את התעלה ושימוש נרחב ברשת הקווית המצרית בגדה המערבית של התעלה. הכבל התת-קרקעי הוארך עד הקילומטר ה-101 בכביש סואץ – קהיר, שם התקיימו שיחות על הפסקת האש בין נציגי צה"ל וצבא מצרים.⁵⁵

לאחר חציית התעלה הוקמה תחנת ממסר בגיבול עתקה ונפרס מרכז קשר קדמי ב'נחשון' (פאיד).

תחזוקת קשר בקרב הייתה נושא מרכזי: תחזוקת קשר פנים ברק"ם (רכב קרב משוריין), אספקת אביזרים וסוללות, תיקון מכשירי קשר תקולים, ונעשתה בצמוד לכוחות הלוחמים. בחטיבה נהגו לצוות את הטכנאי הראשי לנגמ"ש המח"ט, כדי לתת פתרון מיידי ואיכותי בלחימה, ולשאת בחפ"ק ציוד רזרבי רב.

תפעול מערך קשר הוא מאמץ ניהולי לא מבוטל – הוראות קשר פיקודיות חולקו עד רמת מפקד גדוד. הוראות קשר אוגדתיות חולקו עד רמת מפקד פלוגה, 380 עותקים. הוראות קשר חטיבתיות חולקו לכל מפעיל, 380 עותקים. הוראות קשר של אגד ארטילרי ושל יחידות אוגדתיות חולקו ב-100 עותקים (חלוקת הוראות קשר איננה משימה 'אפסנאית', שכן יש לוודא שכל מי שמקבל את ההוראות מבין את משמעותן). מערך כתבי הסתר (כ"ס) התבסס על רשתות ועורקים מכניים וידניים, בין מפקדת האוגדה לחטיבות ולאגד התחזוקה.⁵⁶

⁵¹ דניאל רוזן, **סתרו כגלוי: הסתרת תשדורות טקטיות בצה"ל באמצעות קודים**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, אלול תשע"ט – ספטמבר 2019. ראו: <http://amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/hide.pdf>

⁵² פרט לחטיבה 247 בעת הצליחה, ולחטיבה 14, שהחפ"ק שלה התבסס על טנקים.

⁵³ נגמ"שי רד"ט, שבחלקם הותקנו גם מכשירי הצפנת דיבור צרי סרט, דוגמו במהירות במש"א קשר, והועברו ליחידות בסיני ב-14 באוקטובר.

⁵⁴ חפ"ק בחטיבת טנקים כלל שני טנקים (טנק מח"ט, טנק מס"ח) ושלושה זחל"מים/נגמ"שים (נגמ"ש מח"ט, נגמ"ש מס"ח ונגמ"ש מודיעין); זחל"ם/נגמ"ש רדיוטלפון היה במפקדת בחטיבה או בחפ"ק, לפי החלטת המח"ט. בחלק מהיחידות פיצלו בין חפ"ק הטנקים וחפ"ק הזחל"מים (שלא יכלו לנוע בקצב של הטנקים).

⁵⁵ דניאל רוזן, **תשתית הקשר הנייח בסיני תשכ"ז – תשמ"ב (1967 – 1982)**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, התשי"ף – 2020, עמ' 122 עד 136. ראו: [https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/sinai\(1\).pdf](https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/sinai(1).pdf)

⁵⁶ לריכוז לקחי קציני הקשר – דניאל רוזן, **הקשר במלחמת יום כיפור – תחקירים ולקחים**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, אב התשפ"ג – יולי 2023. ראו: <https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/YomKippurWarLessons.pdf>

סגן (לימים סרן) אפרים פורטיס היה 'הקצין השלישי' בפלוגת הקשר החטיבתית של חטיבה 247, וצוות כקצין הקשר של הסמח"ט סא"ל (לימים תא"ל) יהודה בר (י.ב.), שפיקד על הכוח שהוביל את ההשתלטות על ה'חצר' והוביל את מאמץ ביצוע הצליחה עצמה והתמיכה בכוחות החטיבה לאחר הצליחה.⁵⁷

ה'חצר' הייתה תחת אש מרגמות מצרית, וזמן קצר לאחר שכוח החלוץ של חטיבה 247 הגיע ל'חצר', טרם הורדת סירות הגומי למים, פגז מרגמה שנפל ליד פורטיס הפילו מההדף, וגבו נפגע מרסיסים. פורטיס קם והמשיך למלא את תפקידיו. האלחוטן הראשי רס"ל יצחק אמיתי (בושניק) הושיבו וטיפל בפצעיו רק לאחר שעה, כשפורטיס נחלש מאוד. פורטיס חזר לתפקד, כאילו לא נפגע.

לאחר שלושה ימים, כאשר חטיבה 247 פעלה בגדה המערבית של התעלה, חצה פורטיס את התעלה רגלית על גשר הגלילים, כדי למצוא את זחל"ם הציוד של פלוגת הקשר ולהביאו לגדה המערבית. הסא"ל שניהל את התנועה בגשר העביר טנקים בלבד, ופסק כי הזחל"ם יעבור רק לאחר אחרון הטנקים. פורטיס, יחד עם סגן קצין הקשר החטיבתי סרן דודו פירסט והאלחוטן הראשי רס"ל יצחק אמיתי (בושניק), נאלצו לחזור לגדה המערבית ברגל. הם תיאמו עם הסא"ל המשלח שייתן להם מרווח זמן קצר בין הטנקים, ורצו מערבה על הגשר. עקב החשיכה הסא"ל המשלח לא ראה שהם עדיין לא הגיעו לגדה המערבית, והעלה טנק על הגשר, ש'התנדנד' בתנועה גלית מכובד הטנק, ושלושתם נפלו. דודו ובושניק קמו והמשיכו לרוץ, אך הבינו שפורטיס לא קם, שכן כף ידו נתקעה בין חלקי מתכת של הגשר והוא נלכד ללא יכולת להיחלץ. הם חזרו, תפסו אותו בכוח, חילצו אותו, ורצו לקצה הגשר, אך הטנק התקרב וכמעט דרס אותם, והם נאלצו לקפוץ מהגשר לשפת המים, וטיפסו רגלית על הסוללה התלולה. כשהגיעו התברר שכף ידו הימנית של פורטיס נפגעה. הרופא החטיבתי חבש את ידו, ועל אף פציעתו הוא המשיך למלא את תפקידו. בשעות הבוקר הוא 'פונה בפקודה', רגלית, לתאג"ד, כשהוא לוקח עמו חייל פצוע, אבשלוס כהן, שהחל לסבול מנמק בידו והיה לו חום גבוה. כשעברו רגלית מזרחה בגשר הדוברות החלה הפגזה קשה. הם נשכבו על הגשר, אך אבשלוס לא היה מסוגל לקום, ופורטיס הפצוע נשא אותו לתאג"ד ב'חצר'.

אפרים פורטיס מספר: "הייתי הפצוע הראשון של חטיבת הצנחנים שחצתה את התעלה" – מיד עם תחילת הצליחה נפגע אפרים מרסיסי פגז, והרופאים ביקשו לפנותו לאחור – "לא הסכמתי" אמרתי, "באותו רגע הייתי היחיד בשטח אשר הכיר את כל תוכנית הקשר של כוח הצליחה. הייתי חייב להישאר, אחרת היו עלולות לקרות תקלות" ... כך, בפשטות.⁵⁸

פורטיס חזר לפלוגה בארץ גושן אחרי שבועיים, כשהוא חבוש אך מחלים, והמשיך לתפקד.

בתעודת עיטור המופת שהוענקה לו נרשם: "בליל 15 – 16 באוקטובר 1973 שימש סגן אפרים פורטיס כקצין קשר באזור הצליחה. מיד עם תחילת הצליחה נפצע בגבו מרסיסי פגז – למרות זאת המשיך למלא את תפקידיו. לאחר שלושה ימים נפצע שנית בשתי ידיו – על אף היותו פצוע וחסר יכולת להשתמש בידיו, המשיך למלא את

⁵⁷ **אפרים פורטיס**, נולד בשנת 1948 בתל אביב. התגייס לצה"ל בשנת 1966. סיים קורס קצינים בשנת 1968. קצין קשר גדודי בגדוד הנח"ל המוצנח 50. השתחרר מצה"ל בשנת 1969. בשירות מילואים: קצין שלישי בפלוגת הקשר של חטיבת הצנחנים 247 במלחמת יום הכיפורים. מילא שורת תפקידים בחברת אלעל, התקדם ממאבטח מטוסים לתפקידי ניהול, הקים וניהל את סניפי החברה בפורטוגל ובספרד. בשנת 1982 הקים את חברת Open Sky Ltd, המייצגת 167 חברות תעופה.

⁵⁸ צבי זינגר, **מעידה על הגשר – סרן אפרים פורטיס**, במחנה, גיליון 35 – 36, כ"ח באייר תשל"ה, 9 במאי 1975, עמ' 82.

תפקידו במשך כל הזמן, למופת, עד שפונה לתאג"ד בפקודה. במעשיו אלה גילה אומץ־לב, דוגמא אישית ומנהיגות למופת".

סרן (לימים סא"ל) משה (שפי) שפירא צוות כקצין הקשר של מאמץ של הקמת הגשרים,⁵⁹ אבטחתם וניהול מעבר הכוחות עליהם, לרבות ההיסעים המנהלתיים אל גזרת הצליחה, שנעשה בפקוד סגן מפקד אוגדה 143, אל"ם (לימים אלוף) יעקב (גיקי) אבן (אפשטיין), שפיקד על מאמץ זה, ומשעה 161200 הקים חפ"ק ביחצרי וניהל שם את הפעילות, תחת אש ארטילרית מצרית בלתי פוסקת והתקפות מטוסים מצריים. בפעילות בחצר נהרגו לפי ההערכה מעל 100 חיילים, והחיילים העניקו ליחצרי את השם 'יחצרימוות'.⁶⁰

שפירא תדרך בנושאי קשר כל כוח שחצה את התעלה, ופרס ותיחזק בחירוף נפש, תחת הפגזות בלתי פוסקות, רשת קווית לכל הכוחות ביחצרי ובסביבתה ורשת נפ"קים (נקודות פיקוח) קווית לניהול וניתוב התנועה בחצר ובגשרים, רשתות שתפקודן התקין היה חיוני.

משה (שפי) שפירא תיאר: "היה דרוש לי ציוד רב, במיוחד בנושא הקשר הקווי... היה לי ניסיון כטכנאי והצלחתי לתקן ולארגן ציוד... יצאתי עם נהג נגמ"ש לאסוף [כבל שדה] ח-10... הצלחתי ליצור מערכת קשר קווית, שנפגעה מדי פעם בידי [אש] ארטילריה רצופה וצפופה ש'ירדה' על אזור החצר... מצאתי את המקום אליו הגיע כבל דואר מטסה, עליתי על הזוגות, וכשלא ענו לי, קראתי ברדיו וביקשתי מבוחני הדואר לעלות על הקו... הצלחתי לדבר אך צלצול לא עבר... הגיעו יחידות שלא ידעו לאן לפנות וכלים בודדים אותם הייתי מפנה ליצירת קשר רדיו עם יחידת האם והסבר על המפה איך לנוע ובאיזו רשת עובדת היחידה... אחזקת המערכת הקווית והרדיו באזור היחצרי – היה קשה בגלל התנאים בשטח שהיה נתון להפגזות קשות יומם ולילה".

משה הוסיף: "קשה כיום לחזור לאותה תקופה בה הייתי בראש הגשר... תקופה של יותר משבוע ימים בה אתה למעשה עובד לבד בתוך מערכת מסובכת של אירועים, רגשות ופחדים, כאדם בשדה הקרב... אני רץ בתוך ההפגזה, פגזים נוחתים קרוב־קרוב אלי, אני חש בגלי החום. אסור להיעצר. יש איזה דחף עצום בפנים, בלב, איזו תחושה כובשת של שליחות גדולה, כאילו כל גורלו של העם היהודי מונח לך על הכתפיים; כאילו החושים האלה שאתה מניח בין היחידות, בתוך ההפגזה הנוראה, הם התשובה לשאלה הגורלית: התצליח הצליחה או תיכשל? תתרחש נקודת המפנה במלחמה או לא?... לא היה יום, לא הייתה שעה, לא היה רגע, שלא הופצצנו... ושוב נהרגו חברים טובים, מכל עבר, מכל צד, עוד ועוד והלב נחמץ... אסור לך לעצום עין. אתה מופקד על הגשר ועל הקשר. המפקדים תלויים בתקינות הקשר, קווים מתנתקים מן הפגזים. קו מנותק – קו עקב, קו מת, המפקד לא יכול לשלוט... אני רץ. אני מסתער על הקו המנותק כמו על עמדה מבוצרת של האויב. לחבר מחדש. להבטיח את הקשר על הגשר".⁶¹

⁵⁹ משה (שפי) שפירא (1944 – 2000), נולד בכפר חס. התגייס לצה"ל בשנת 1963. השתחרר בשנת 1967. חזר לשירות קבע לאחר מלחמת ששת הימים. סיים קורס קצינים בשנת 1970. מדרוך בקורס קציני קשר בבה"ד 7, סגן קצין קשר חטיבה 401; קצין קשר סגן מפקד אוגדה 143 במבצע הצליחה וקצין הקשר באוהל השיחות עם מצרים בק"מ ה'101; קצין קשר חטיבה 401; מפקד קורס קציני קשר; סגן קצין קשר אוגדה 611; סגן מקשא"פ דרום; מפקד גדוד לוחמה אלקטרונית; מדרוך בפו"ם; פרש מצה"ל בשנת 1989.

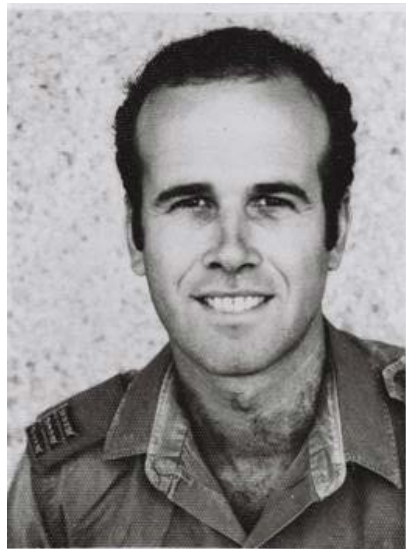
⁶⁰ דו"ח אוגדה 143, מבצע הצליחה והפעילות בראש הגשר (14 עד 24 אוקטובר 1974), מיום 21 במרץ 1974, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 411-506/1988, עמ' 32.

⁶¹ דב גולדשטיין, ספל קפה עם רביסרן משה שפירא, איש חיל הקשר, מעריב – מוסף ימים ולילות, 10 ביוני 1977, עמ' 12 – 13.

בתעודת עיטור המופת שהוענקה לו נרשם: "במלחמת יום הכיפורים שימש סרן משה שפירא בתפקיד קצין קשר באזור הגשרים. במשך השבוע שבין ה-17 אוק' 1973 עד 24 אוק' 1973 היה האזור כולו נתון להפגזות כבדות של האויב ותקיפות מטוסים. סרן משה שפירא ביצע משימותיו ללא נטילת מחסה, כאשר הוא חשוף לאש הארטילרית הכבדה. במעשיו אלה גילה סרן משה שפירא אומץ לב ודבקות במשימה למופת".



עיטור המופת



סרן משה (שפי) שפירא



סרן אפרים פורטיס

סיכום ותובנות

מלחמת יום הכיפורים הייתה המשך ישיר של שרשרת מלחמות ופעילות ביטחונית – מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה ופעילויות רבות נוספות. כמו במלחמת העצמאות, גם במלחמה זו נלחמנו על קיומנו – לנצח ולחיות, או לחדול ולהעלם כאפיזודה היסטורית. עמדנו במלחמה בזכות ההכנות היסודיות, רוח הלוחמים ורוח העם, וניצחנו את כוחות האופל שבאו עלינו לכולוננו.

צליחת תעלת סואץ הייתה המערכה ששינתה את פני מלחמת יום הכיפורים, העבירה את הלחימה לשטח האויב והביסה את הצבא המצרי. זו הייתה מהמערכות הקשות בתולדות צה"ל, מבחן עליון ללוחמים ולמפקדים, לאומץ, לגבורה, לדבקות במשימה, לתעצומות הנפש. ביצוע המבצע השתבש במשך מספר יממות, והמבצע גבה מחיר כבד בהרוגים ופצועים, אך המשימה הושגה, וגבורת הלוחמים הכריעה את הצבא המצרי.

במלחמת יום הכיפורים התגלתה חשיבותו ותרומתו של האדם בחיל הקשר והאלקטרוניקה. האמצעים וההכנות שנעשו שנים רבות לפני המלחמה והאימונים והתרגילים המפרכים קיבלו ביטוי עליון בביצוע עילאי של חיל הקשר והתקשוב (שכונה אז חיל הקשר והאלקטרוניקה), שתיפקד היטב במלחמה ואיפשר את ההתארגנות המהירה והלחימה הקשה בזמנית בשתי חזיתות, בצפון ובדרום, ואת השגת הניצחון. החיילות והחיילים, המפקדות והמפקדים, פעלו ברוח החיל – המברק עבור ועבור – ודבר לא עצר בעדנו.

אפרים פורטיס ומשה שפירא, בגבורתם בקרב, בעוז רוחם, המחישו את האתוס של החיל – המברק עבור ועבור – בדבקות במשימה ללא ליאות, בנחישות ללא גבול – על אף פציעות, על אף אש אויב רצחנית.

כיום הטכנולוגיות אחרות האמצעים שונים, התנאים לא דומים. דבר אחד נותר כשהיה, וכל עוד יישאר, עתידנו מובטח, וזו הרוח – המסירות, ההקרבה, ההתנדבות, הידע והיכולת לתפקד בכל לחץ, בתנאי הקרב הקשים ביותר.

האדם והרוח הם אלה המביאים את הניצחון, וכל עוד רוח החיל עמנו, נשיג את יעדינו.

נספחים

לוט הנספחים הבאים :

- א. לקריאה נוספת ;
- ב. פקודת מבצע 'אבירי לב' ונספח הקשר לפקודה, 14 באוקטובר 1973 ;
- ג. מפות ;
- ד. הוראות קשר ;
- ה. תמונות ;
- ו. פיקוד ושליטה ב'חצר' ;
- ז. מכשירי קשר ששימשו במלחמת יום הכיפורים.

נספחים

א. לקריאה נוספת



מהלכי מלחמת יום הכיפורים מתוארים במצגת **חיל הקשר והאלקטרוניקה במלחמת יום הכיפורים, 1973**. המצגת זמינה לצפייה ולהורדה באתר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, מדור 'ספרות ופרסומים להורדה', דף 'מצגות'.

[https://amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Signal Corps Yom Kippur War Heb 1.03.pdf](https://amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Signal_Corps_Yom_Kippur_War_Heb_1.03.pdf)



מערכות ואמצעי הקשר ששימשו את צה"ל במלחמת יום הכיפורים מתוארים בספר: **דניאל רוזן, מיכאל נגל, שבעים שנות חיל הקשר והתקשוב: מערכות שיטות ואמצעים**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, מהדורה שנייה, התשע"ט – 2021. הספר זמין לקריאה ולהורדה באתר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, מדור 'ספרות ופרסומים להורדה', דף 'ספרים'.

<http://amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/70years.pdf>



סרט **חיל הקשר והאלקטרוניקה במלחמת יום הכיפורים**, שמשכו כ-30 דקות, חלק מערכת מורשת על חיל הקשר והאלקטרוניקה במלחמת יום הכיפורים, זמין לצפייה באתר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, מדור 'ספרות ופרסומים להורדה', דף 'ערכות מורשת'.

<https://youtu.be/mgrtXJcx3s>



לקחי קציני קשר ממלחמת יום הכיפורים, וביניהם לקחי קציני הקשר בפקוד דרום ובאוגדה 143, מוצגים במסמך: **דניאל רוזן, הקשר במלחמת יום הכיפורים – תחקירים ולקחים**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, אב התשפ"ג – יולי 2023. המסמך זמין לקריאה ולהורדה באתר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, מדור 'ספרות ופרסומים להורדה', דף 'מסמכים מקוריים'.

<https://www.amutakesher.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/YomKippurWarLessons.pdf>

ס ו ד י - ב י ו ת ר

ה כ ו ו נ ו

מפקדת פקוד הדרום

א	ב	ג	ד
8857	14	אוק'	73

עו"ק מס'... מחור... עו"ק מס'...
המסמך כולל..... עמודים

ה כ ו ו נ ו

1. פקוד הדרום יצלה את העלת סואי באזור דורר טוואר ישתלט על המרחב שבין העלת סואי במזרח, העלת המזיץ התקלאי בצפון, קו הואדיות ואדי אל וטן, ואדי אבו רמז, ואדי אבו עוטג', עד גבול גבל עובייד במערב, ג'בל עווקה בדרום, ישמיד את כוחות האויב במרחב זה ויכבוש את העיר נואץ.

2. כוחו הפיקוד יהיו ככוננות להמשך פריצה מערבה לעבר קהיר.

3. פשיד הדרום ימנע התקדמות מצרית נוספת בחור' וימנע לכניעות בבנוחה המצריים שממזרח לתעלה ולהשמדחם.

ס ו ד י - ב י ו ת ר

עוחק מס'.....
למכתב פקוד דרום/אג"מ

ה ע י ס ה

כ ל ל י

פקוד דרום יכבוש ראש גשר בגזרה מצמד, יצלח את התעלה סואץ עם שתי אוגדות בדרום יבלוט עם שתי אוגדות מזרחה לתעלה סואץ.

(א) בעקבות הכנה אווירית (קלע) וארטילרית יכבוש את ראש הגשר, משני צידי התעלה, ויקים לפחות שני גשרים על התעלה.

(ב) יבטיח את אזור ראש הגשר בכוחות שריון, חי"ר, נ.מ., ופנדסה, וצייד לבן.

יצלח עם שתי אוגדות משוריינות.

ישמיד את האויב בגזרה ויהיה בכוננות להמשך מערכה.

שתי האוגדות מזרחה לתעלה יכלמו התקדמות האויב מזרחה ויהוו לחץ על האויב שממזרח לתעלה.

(ג) הפיקוד ישוטט על בסיסי טילי נ.מ. צפונה לתעלות החייץ החקלאי.

ל י ס

שלב א' - הכנות לצליחה עד "ט".

שלב ב' - מ"ט עד "ט" + 10 - כיבוש ראש הגשר והבסתחוז, הקמת הגשרים, מעבר הכוחות הצולחים להבסתח המעבריים על העלת אזוריץ החקלאי תוך השמדת האויב והתקדמות לערבם ודרומה.

שלב ג' - מ "ט" + 10 עד "ט" + 24 - השמדת האויב בגזרה.

שלב ד' - מ"ט + 24 עד "ט" + 48 - כבוש העיר סואץ, השתלטות על גשרים נוספים שהור שתי גדודי התעלה וכוננות להתקדמות מערבה.

ה. שעת ה"ט" ויום ה"ע" החל מ-15 אוקטובר 73, שעת ה"ט" - 1900.

ס ו ד י - ב י ו ת ר

- 3 -

עוהק מס'.....
למכתב פקוד דרום/אג"מ

הערות	משימה כללית	הכח
1. זחלמיט יעברו - מעברת כח. 2. גבול גזרה יעבור משלב ההכנות בקו שבין: פונדק 82- חורבה.	<u>המשימה:</u> א. בלימה בגזרה הדרומית בין סואץ לחורבה. ב. טהור הקו הקדמי ממזרח לתעלה.	<u>אוגדה 252</u> בהוראת הקיים ועוד: (1) 30 ק"מ מכה נמח. (2) גד' חי"ר. <u>פחית:</u> גד' 407 מחט' 600 40 זחלמים. חט' 247
יעבור עט המפקדה לטטה.	<u>המשימה:</u> 1. בלימה בגזרה שבין סליסמן-בורפסט. 2. יפשוט בגזרה סוף מערבית לתעלה-להשמדת סוללת נ"מ. 3. יקבל אחריות על גזרת אוג' 162 עם יציאת אוגדה 162 מהגזרה..	<u>כח 12</u> בפיקוד ששון בהרכב קיצי ועוד: 3-7 <u>פחית:</u> 30 זחלמים. פל' שנחניט מ-247 פל' חרמ"ש.
פרוט ציוד הנדסה ראה נספח הנדסה.	<u>המשימה:</u> 1. בלימה בגזרה. 2. תכבוש את מרחב "אמיר מיסור"י" 3. תכלוס בלפי מערב וצפון, יבטיח את ראש הגשר. 4. תקים לפחות 2 גשרים ותאבטח את מעבר הכיחות. 5. תכבוש את מרחב "עוייבון" רכסים מבוחרים או את העיר סואץ. 6. במידה וחצלח ראשונה תתקדם מערבה לעבר החייץ, במידה וחצלח שניה תנוע מערבה ודרומה.	<u>אוגדה 143</u> בהוראת קייט ועוד: חט' חי"ר מ-247 גד' 630 גד' 605, גד' 424 24 דוברות גשר יפתח 10 סירות גומי. אוי. 215 חט' דר לבן חט' 1/1 50

ט ו ד י - ב י ר ו ת ר

- 4 -

עוֹתָק מִס'.....
למכתב פקוד דרוט/אג"מ

הערות	משימה כללית	החכם והרכבו
	1. בלימה בגזרה במצב הקייטץ 2. תצלוח התעלה לפי פקודה. 3. במצה וחצלוח ראשונה תתקדם מערבה לעבר החייץ החקלאי. 4. במדה וחצלוח שניה תתקדם דרומה ומערבה. 5. תכבוש את מרחב עוייבד רכסיט מבוחרים, או את העיר סואץ.	<u>162</u> אגודה בהרכב קיים. טענות: הט' משורינת.
	תהיה עבודה פיקודית חמצא בצוילון.	<u>א' א'</u> ערכב: ט' משורינת מאוגדה 162.
	פיקוד על הכוחות והמסקא באזור.	<u>פיקודי</u> ט' 2 מח' טנקים 162 בפיקוד

ט' תמרי, סא"ל
קצין אג"מ

ט ו ד י - ב י ר ו ת ר

סודי - ביותר

עותק מס'.....
למכתב פקוד דרום/אג"מ

"אבירי לב"

תוספת לפקודה מס' 1

משימות

1. בח נמר - חכוש ב"ע" + 1 ולפי פקודה אח נורט פואד, תהיה בכוננות
לכוש פורט טעיד.

2. אגודה 143 - תהיה בכוננות לתנועה לכוון קהיר.

1. תציב על הגשר את כל גד' הנ"מ האוגדתי.

2. לאחר העברת הארטילריה וטווח את סוללות הסילים מצפון לחייץ.

3. תתכונן לתפוס את ש/ת דרום טואר או את ש/ת פאיד ויכינו להנחתה.

3. אגודה 162 - תהיה בכוננות לתנועה לכוון שדות הנפט.

סודי - ביותר

עו"מ מס'....
למכתב פקוד דרוס/אג"מ

נספח קשר

נספח קשר ל"אבירי לב"

מיון מפקדות

1. חפ"ק פיקודי א' מרחב - "דבלה".
2. חפ"ק פיקודי ב' ניח - "קברניט".
3. חפ"ק פיקודי נייד - "כת"ב אל חובישי" (כספי 57).
4. מפק' אוג' 143 - "ציילון".
5. מפק' אוג' 162 - "נואס".
6. מפק' כח ג' - "בלוזה".
7. מפק' אוג' 252 - אוט מחצה חפ"ק במיתלה.

קשר רדיו

6. תופעלנה רשתות הרדיו הבאות:
 - א. רשת מבצעים חג"מ פיקודית.
 - ב. רשת מבצעים חד פס פיקודית.
 - ג. רשת מנהלה חג"מ פיקודית.
 - ד. רשת מנהלה חד פס פיקודית.
 - ה. רשת מודיעין חד פס פיקודית.
7. רשם רשתות רדיו, ראה נספח א'.

הערות

8. תופעלו ריכוזי ממסרים פיקודיים כמפורט:
 - א. ממסר ג' בל יעלק - 94
 - ב. ממסר נייד א' בנ"צ טלסקן 54 - 94 ה'.
 - ג. ממסר נייד ב' ב"כישוף" - 94 י'.
 - ד. 2. מסוסי ממסר מטכ"ל.
9. ממסר יעלק יפעיל בנוסף לממסרים המופעלים דרך קבע למסרי חג"מ הבאים:
 - א. ממסר ברשת מבצעים חג"מ פיקודית.
 - ב. ממסר ברשת מנהלה חג"מ פיקודית.
 - ג. חוץ ברשתות מנהלה חג"מ אוג' 143 ואוג' 162.
10. ממסר נייד א' - יפעיל:
 - א. ממסר חג"מ ברשת מבצעים חג"מ פיקודית.
 - ב. חוץ ברשת מנהלה חג"מ פיקודית.
 - ג. חוץ ברשת חג"מ אוג' 143 עפ"י דרישת קצין קשר אוג'.
11. ממסר נייד ב' - יפעיל:
 - א. ממסר חג"מ ברשת מבצעים חג"מ פיקודית.
 - ב. חוץ ברשת מנהלה חג"מ פיקודית.
 - ג. חוץ ברשת חג"מ אוג' 162 עפ"י דרישת קצין קשר אוג'.

עוהק מס'....
למכתב פקוד דיוס/אג"מ

12. סעיף המספר יפעלה:

א.:

- א. עורק יירות מול חפ"ק פיקודי.
- ב. חורך שט מבצעים חג"מ פיקודית.
- ג. חורך ברשת מבצעים חג"מ אוב' 143.
- ד. חורך ברשת מנהלה חג"מ אוב' 143.

מסוס ב':

- א. עורק יירות מול חפ"ק פיקודי.
- ב. חורך ברשת מנהלה חג"מ פיקודית.
- ג. חורך ברשת מבצעים חג"מ אוב' 162.
- ד. חורך ברשת מנהלה חג"מ אוב' 162.

חסימה והפרעות

- 13. חסימה ברשתות חג"מ, כמו כן הפרעות מכוונות ונסיונות הסעה, ע"י ידורי הודעות מסעות ברשתות.
- 14. ידורי הקשר יתורכו את המפקדים ברמות השונות באיחור סימות והפרעות מכוונות.
- 15. קשר האוגדתיים יקבעו חדר חירוט אשר אליו תוכל להכנס יחידה אשר יחידה קשר כתוצאה מחסימה.
- 16. יתקפיד לדרווח לרמה המממנה על מעבר לתדר רזרבי.
- 17. יישט דגש על שמירת רצף הקשר ברשתות החד פס ע"מ לאפשר שליטה בעת חסימה ברשתות חג"מ.

12. ייעול עורקי

13. ייעול עורקי חג"מ הבאים:

- א. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל החפ"ק הנייד ב"כתיב אל חובישי".
- ב. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל חפ"ק "קבניט".
- ג. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל פק' אוב' 143.
- ד. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל מפק' אוב' 162.
- ה. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל מפק' אוב' 252.
- ו. מחפ"ק פיקודי "דבלה" אל מפק' כח ששון.

19. יתקפיד יצורפו ל-2 ריכוזי המסרים הניידים.

20. עורקי טלפרינסר בין מפקדות האוגדות למקמ"ר 10 ברפידים.

20. עורקי טלפרינסר בין מפקדות האוגדות למקמ"ר 10 ברפידים.

21. עורקי טלפרינסר ראה נספח ד'.

ט ו ד י - ב י ו ת ר

- 7 -

עוהק מס'.....
למכתב פקודת רוט/אג"מ

אסימט מנהיג קשר

22. לאגודה 143 חורד באחריות הפיקוד, חולין אסימט ציוד קשר, וי. 11
החולין תצויד בציוד אסימט ותסייע ליחידות באסימט ציוד הקשר.

תחזוקת ציוד קשר

23. תיקוני ציוד קשר ברכי דרג א' ו-ב', יבוצעו ע"י יחידות אשר ברשותן
במ"ק נייד.

24. תיקוני דרג ג' יבוצעו ע"י פלוגות תחזוקה אוגדתיות.

25. תיקוני דרג ג' בכח **נמר**, יבוצעו ע"י מעבדת חס' 275 **מ.מ.מ.**

טיפול ושלמת ציוד קשר

26. ע"י בצ"מ 187 ברפידים.

טיפול

27. בצ"מ רפידים ידחוף ציוד תקין ישירות לעל' התחזוקה.

28. בעת הדחיפה ימשך מהיחידות ציוד לא שמיש.

29. על קציני הקשר להקפיד לרכז ציוד בלתי שמיש ולפנוחו לבצ"מ.

הסמך

30. **ההסמך**, גפחת החדש, יופעל מלקוד שחור ירוק מפתח פיקוד הדרום אשר בתוקן

31. **ההסמך** יחננוע משטחי כינוס להערכות, יבוצע בדממת רדיו שידור.

32. **ההסמך** יבוצע פיקוח הסעים ברשתות רדיו לצרכי המבצע.

החלטות

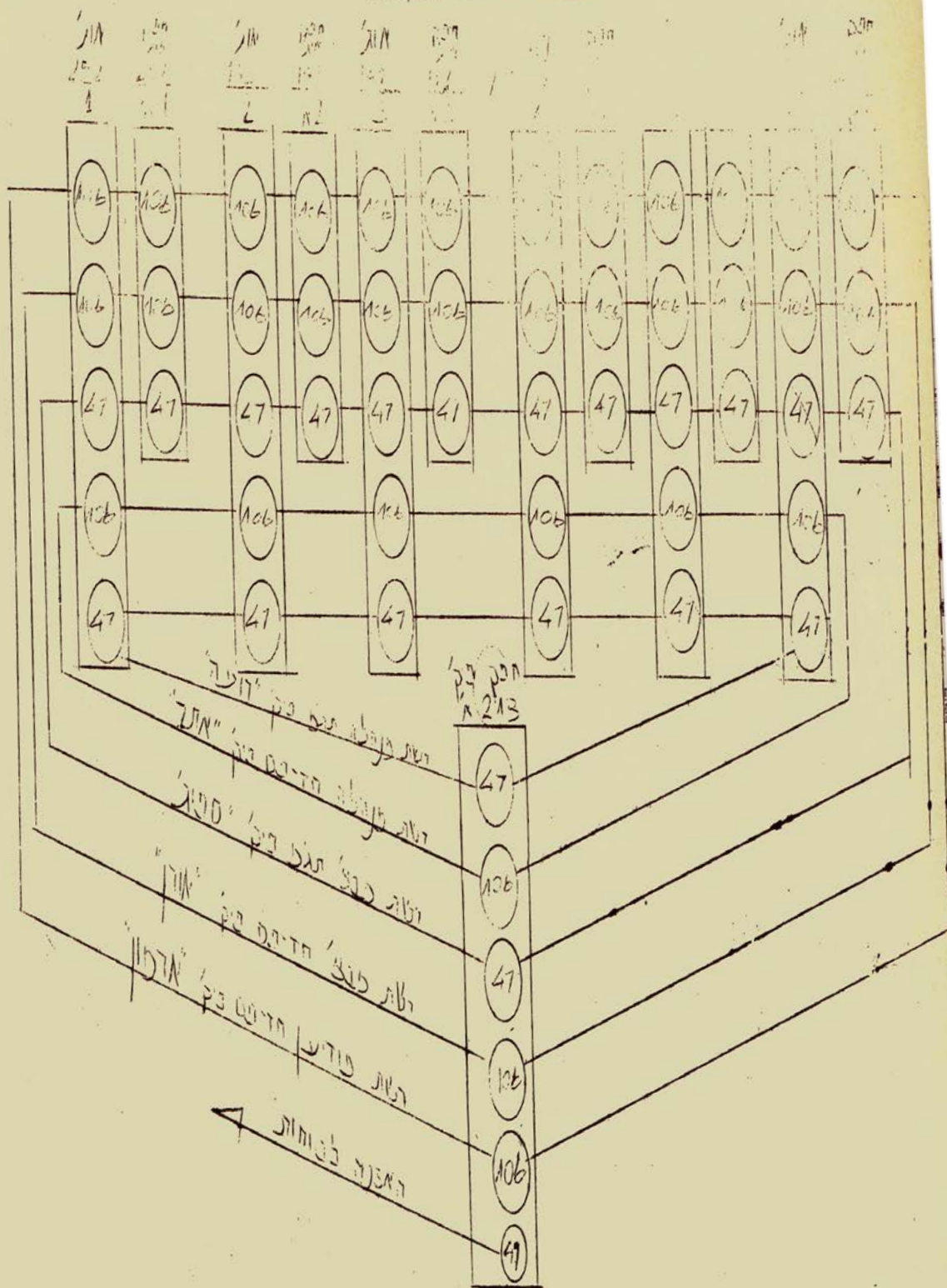
א. מרשם רשתות רדיו פיקודי.

ב. מרשם פיקודי **החלטות** (7/4)

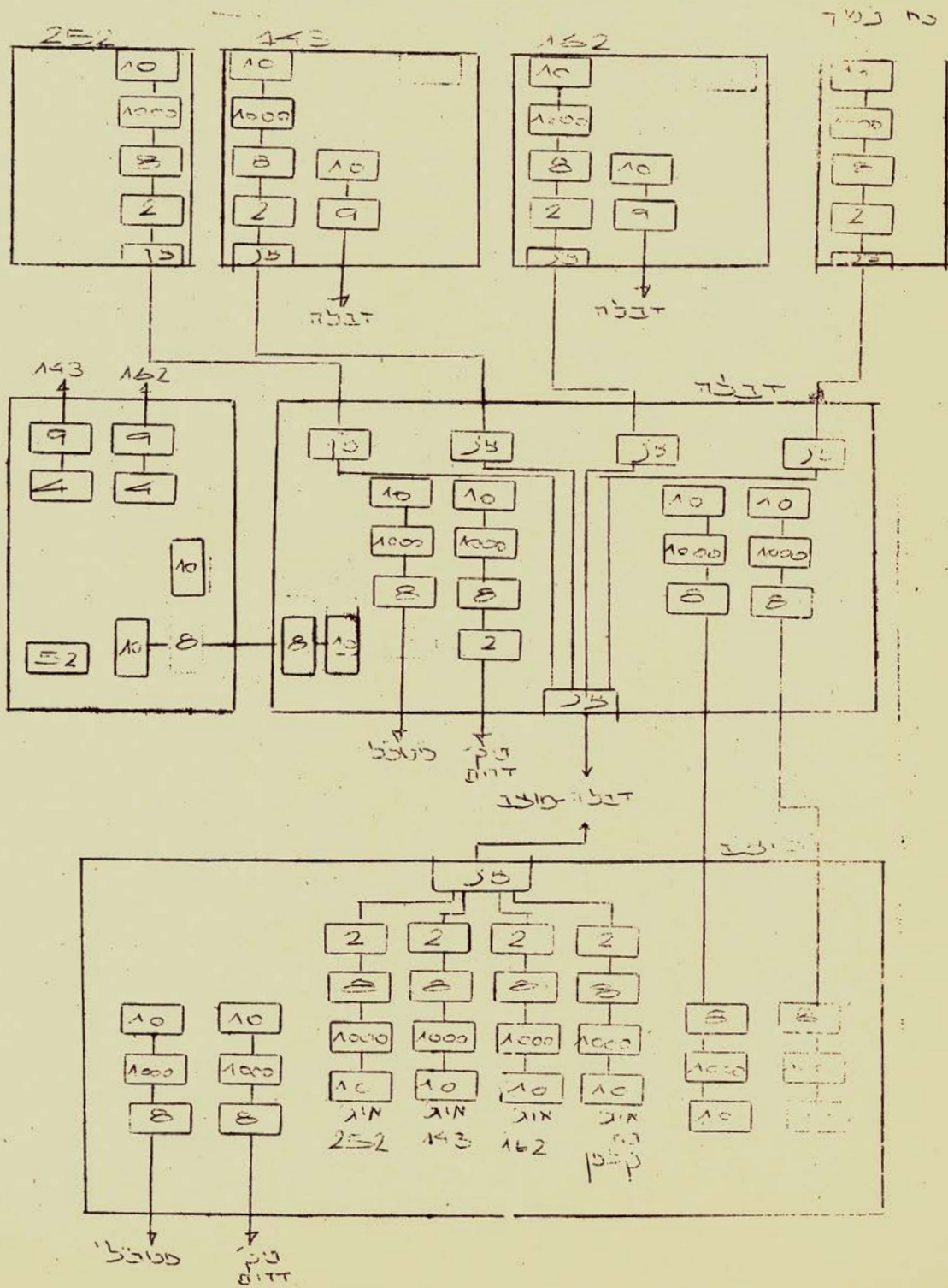
ג. מרשם פיקודי סלפרינסר.

ט ו ד י - ב י ו ת ר

8 17 17 17 17



סדום עירן סכנות א



סודי - ביותר

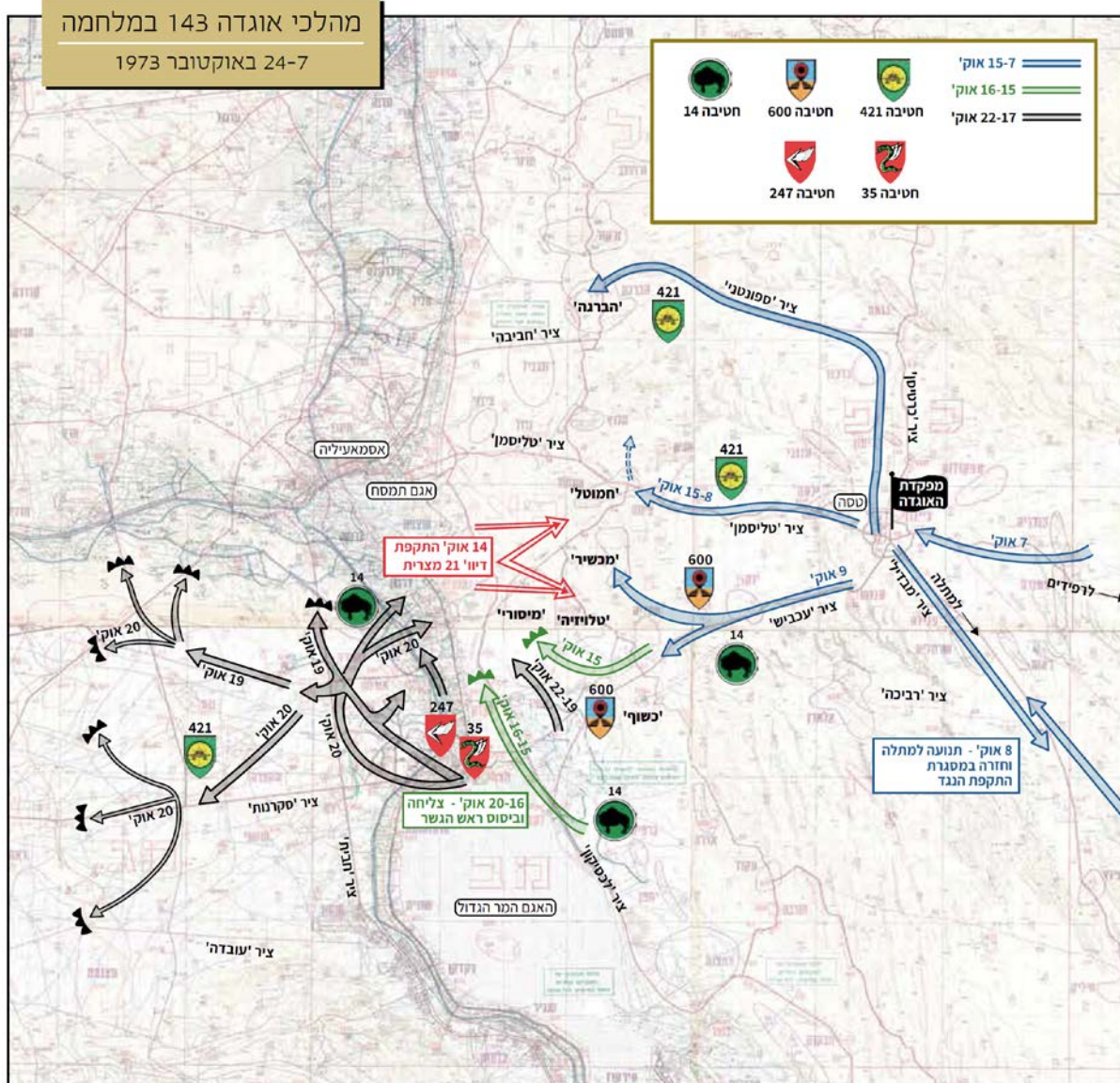
עו"ת מס'
למכתב פקוד הדרום/אג"מ

קווי דרוח למבצע "אקירי לב"

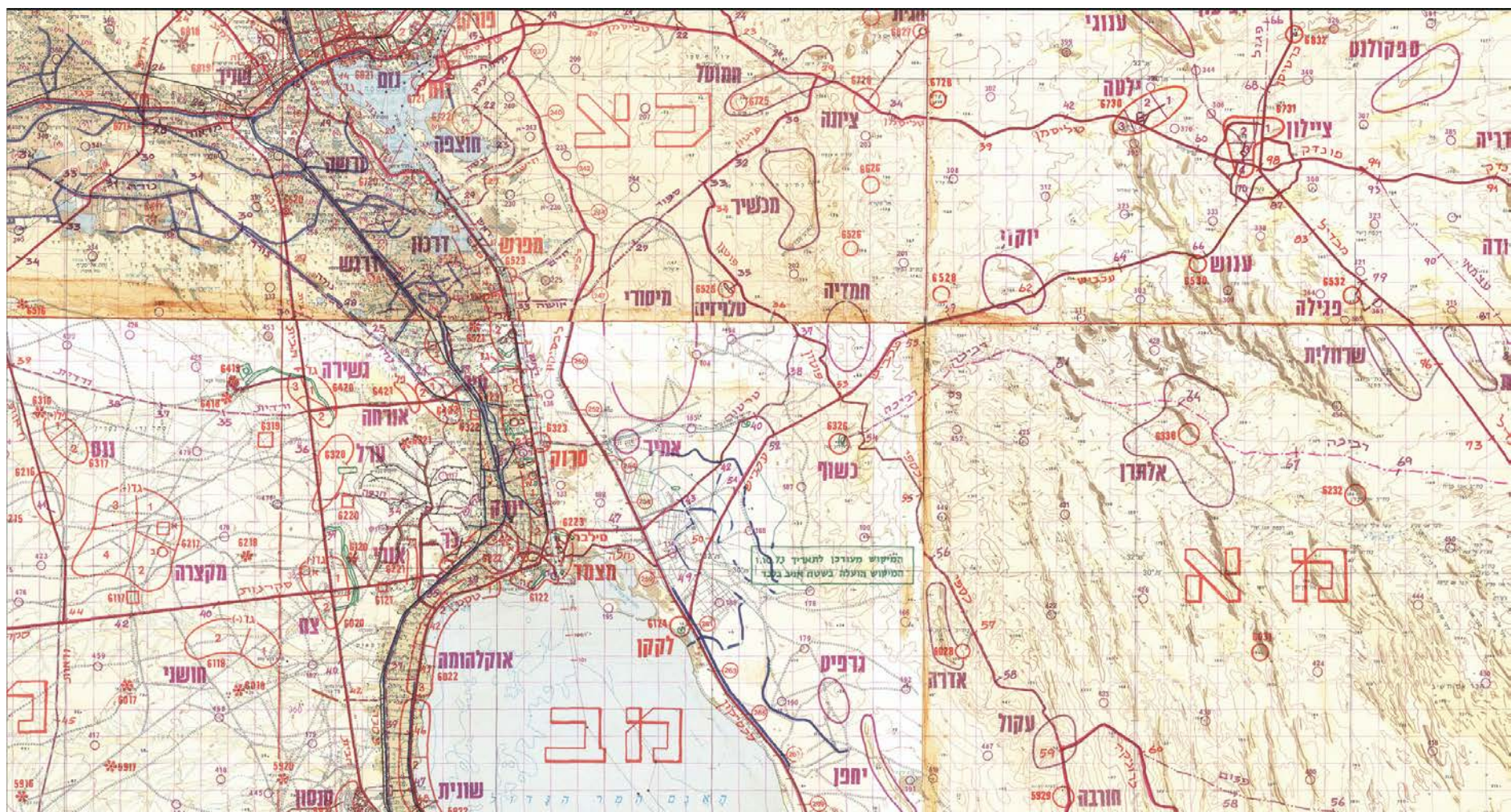
קווי דרוח

שעה	שם קוד	משמעות
	אלנבי	מכנס
	אימי הגנרליה	מאירח מגע עם מחתמי אמ"ר
	אקוריום	תחילת עליחה
	אקפולקו	תפיסת מאחז בגדה המערבית
	אקסטזה	תחילת גשור
	אריזונה	גמר גישור
	אקלימט	תחילת עליחה 143
	אפסיוס	גמר עליחה 143
	ברנש	תחילת עליחה 162
	בו פלו	גמר עליחה 162

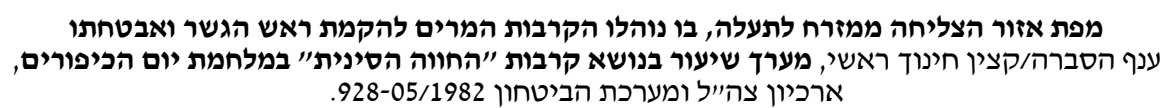
סודי ביותר



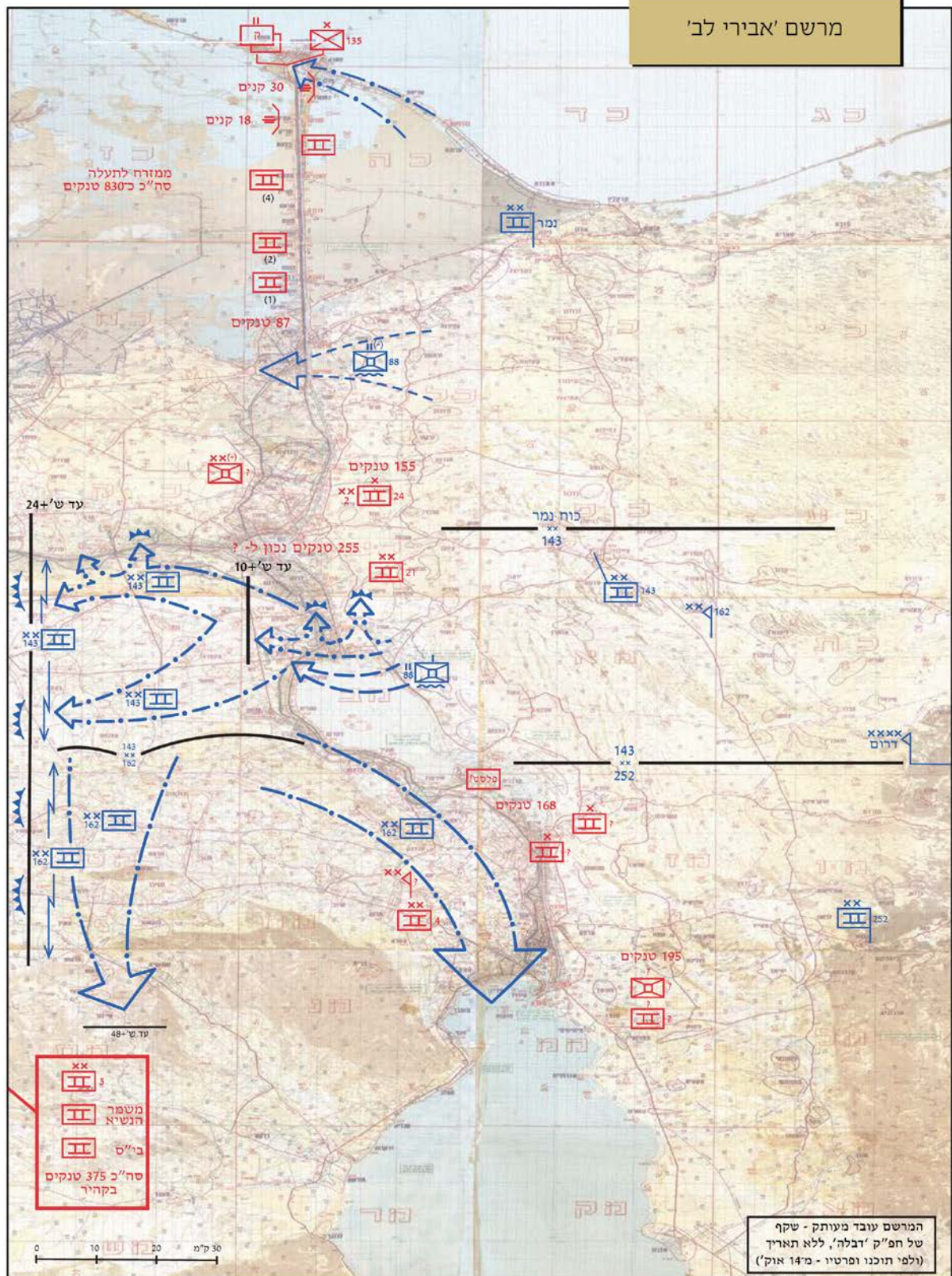
**מהלכי אוגדה 143 במלחמה
לוי, מפות ומבצעים, עמ' 59.**



קטע רלוונטי ממפת הקוד 'סיריוס'



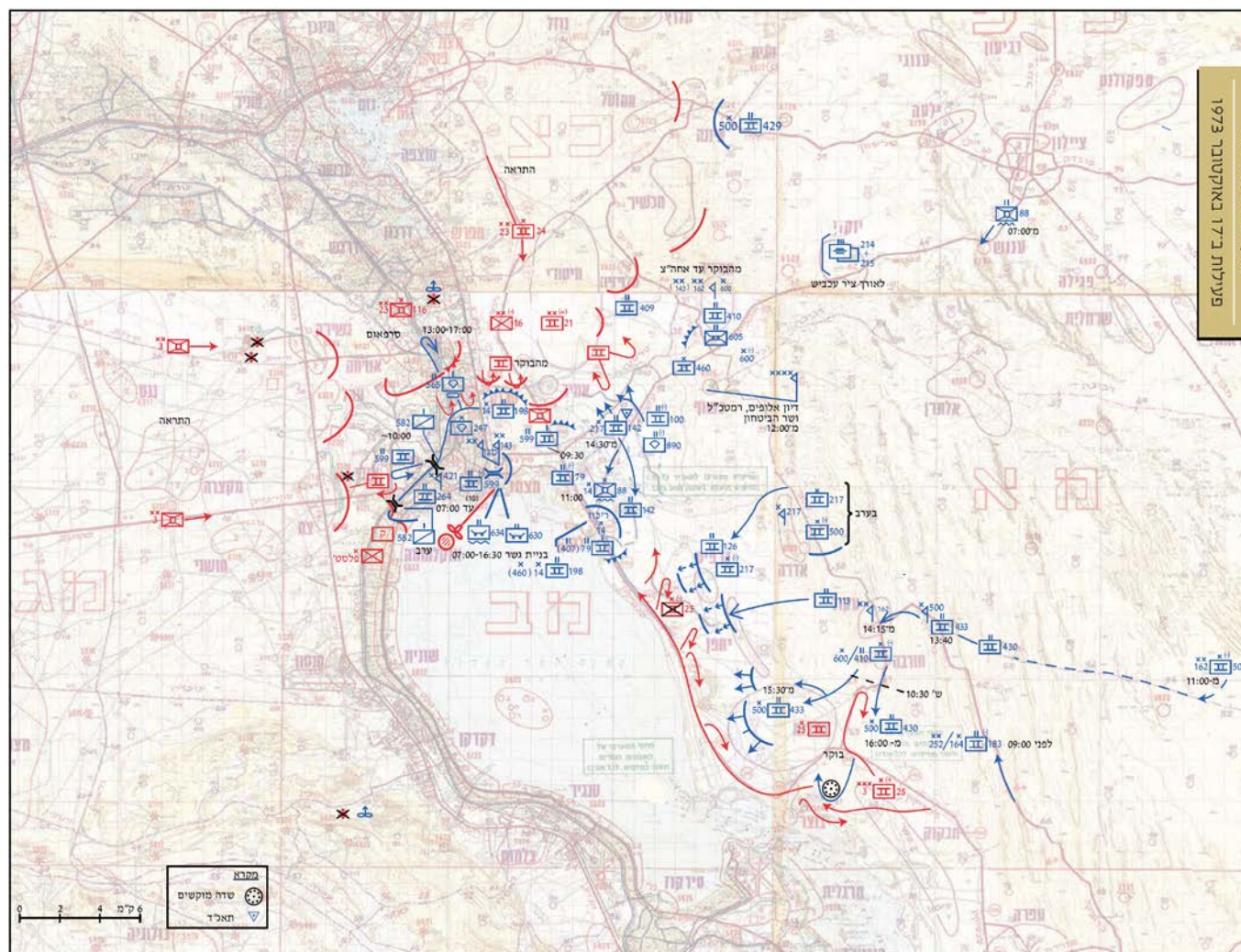
מרשם 'אבירי לב'



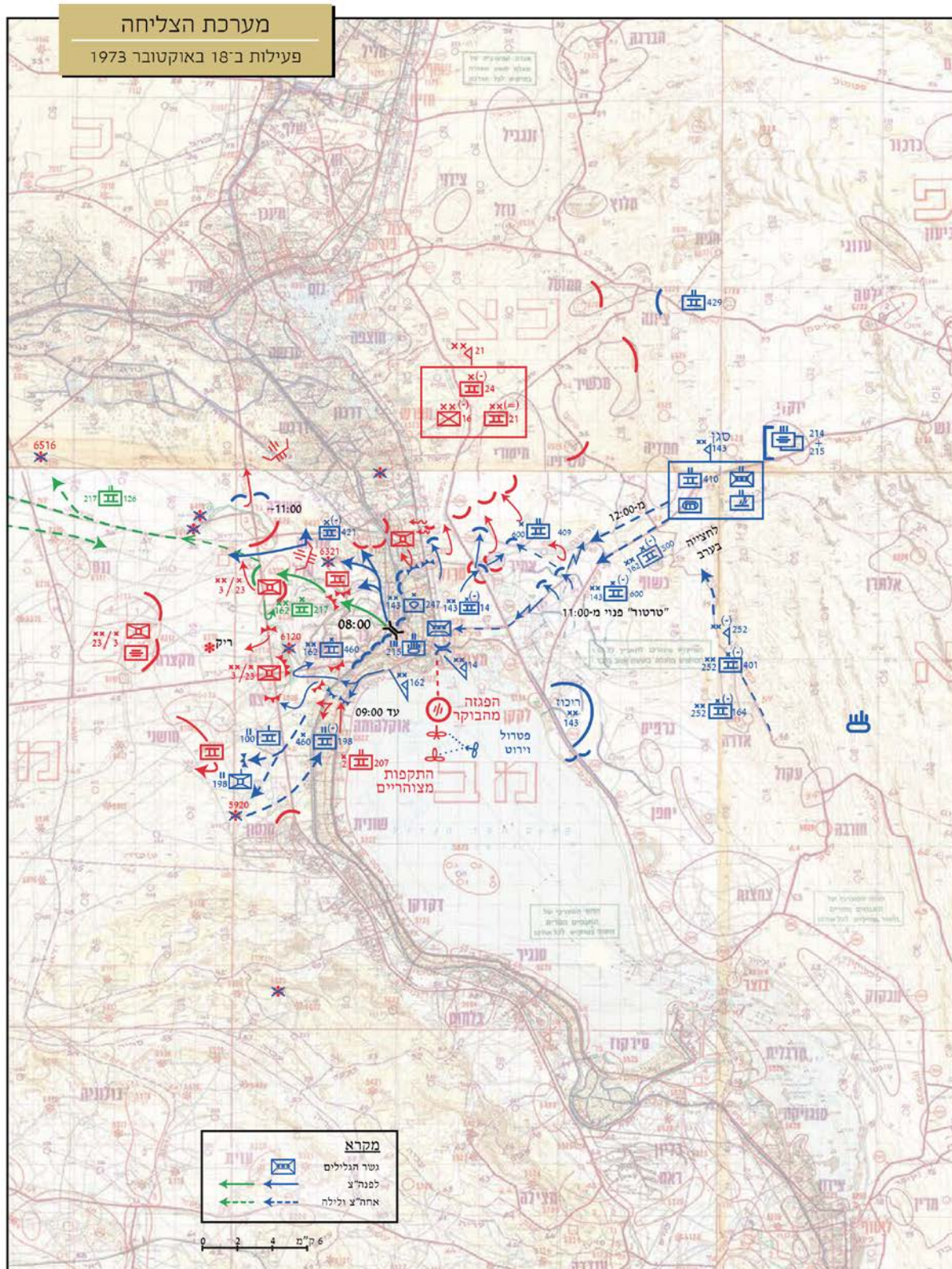
מרשם 'אבירי לב'
לוי, מפות ומבצעים, עמ' 97.



מערכת הצליחה, ליל 15 – 16 באוקטובר 2023
לוי, מפות ומבצעים, עמ' 105.

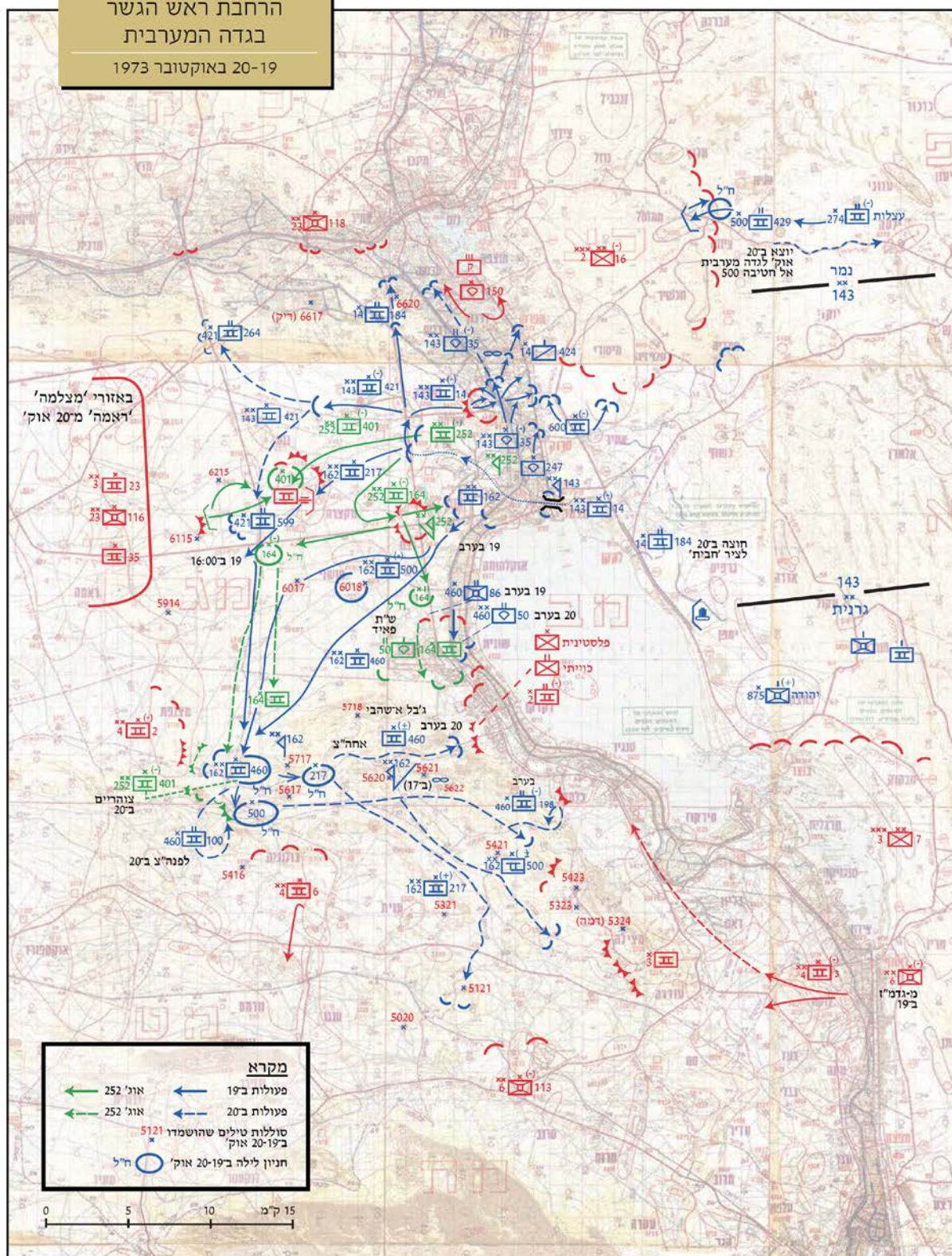


מערכת הצליחה, פעילות ב-17 באוקטובר 2023
לוי, מפות ומבצעים, עמ' 113.



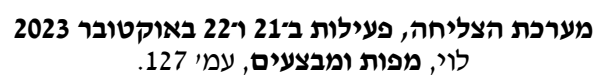
מערכת הצליחה, פעילות ב־18 באוקטובר 2023
 לוי, מפות ומבצעים, עמ' 117.

הרחבת ראש הגשר
בגדה המערבית
20-19 באוקטובר 1973



מערכת הצליחה, פעילות ב'19 – 20 באוקטובר 2023
לוי, מפות ומבצעים, עמ' 123

21-22 באוקטובר 1973





חפ"ק אוגדה 143 בבונקר במחנה טסה בסיני, מלחמת יום הכיפורים

עומד מימין: סא"ל (לימים אל"ם) הלל כרמלי, קצין הקשר האוגדתי, יושב משמאל: האלוף אריאל שרון (אריק), מפקד האוגדה. צלם: אלי חן. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה נח"ל, 3719/40.



חפ"ק אוגדה 143, חזית הדרום – צליחת התעלה, מלחמת יום הכיפורים

מימין (עם קובע שריון) סא"ל (לימים אל"ם) הלל כרמלי, קצין הקשר האוגדתי. במרכז: שר הביטחון משה דיין. משמאל: האלוף אריאל שרון (אריק), מפקד האוגדה. צלם: מיכה ברעם. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.



חפ"ק אוגדה 162, חזית הדרום, מלחמת יום הכיפורים

במרכז : מפקד האוגדה, האלוף אברהם אֶדֶן (בָּרָן). מאחור : זחל"ם רד"ט, ממנו היו סוללים עם גל-11 קו טלפון למפקד האוגדה בכל עצירה. קוד יומי למפקדים, קוד 'גזית', על אמת ידו השמאלית של האלוף אדן. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף דובר צה"ל, 15/4053/5.



חפ"ק אוגדה 162 ממערב לתעלת סואץ, מלחמת יום הכיפורים

במרכז : שר הביטחון משה דיין, משמאל : מפקד האוגדה, האלוף אברהם אֶדֶן (פֶּרֶךְ), עומד משמאל, אוחז במיקרופון : סא"ל (לימים אל"ם) אברהם לביא (לייבל), קצין הקשר האוגדתי. צלם : מיכה פן. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף רגיל, 85329/0.



חפ"ק פיקוד דרום, אוס'חשיבה, מלחמת יום הכיפורים

במרכז, מימין לשמאל: עומד: אלוף (מיל') רחבעם זאבי (גנדי) יושבים: מפקד פיקוד דרום אלוף שמואל גונן, הרמטכ"ל רב-אלוף דוד אלעזר, עוזר הרמטכ"ל אלוף עזר ויצמן.
על השולחן: מכשירי שט-900 עם מגבר שמע טל-92. בשולחן מותקנות מילואות לקווי נל"ן מגנטו, שיוצרו במש"א קשר. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף דובר צה"ל, 4063/1.



**טנקי מגח של חטיבה 421 חוצים את התעלה על 'תמסחים'
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון**



גרירת גשר הגלילים
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון



גשר הדוברות
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון



**תיקון ארעי של גשר הדוברות באמצעות טנק גישור
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון**



**טנקים חוצים את התעלה על גשר הגלילים
באדיבות לע"מ/אוסף התצלומים הלאומי. צלם: רון אילן**



גשר הגלילים
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון



החצר

באדיבות לע"ם/אוסף התצלומים הלאומי; צלם: שלמה ערד



החצר

באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

1. פיקוד ושליטה ב'חצר'⁶³

מתחם "מצמד"

22. תיאור המתחם

- א. מתחם "מצמד" הושתת על ה"חצר" שבבנינה מצפון ובצמוד למעוז מצמד הדרומי שהיה בטוש והרוס. החצר עצמה הייתה מוקפת סוללה, דמוית מלבן, ומימדיה היו בערך 500x200 מטר.
- ב. בחצר עצמה היו שני גשרים: האחד, גשר הדוברות (הראשון) היה מדרום, וגשר ה"צבע" שהוקם לאחר מכן, כ- 200 מטר מצפון לו, במקום פירצת התמסחים.
- ג. למתחם היה שייך גם גשר ויגילילים, שהותקן בק"מ ה- 95.5, צפונה ממצמד, וכן דוברת תמסח אחת שנותנה כשירה לאחר ההפגזות ב- 17 וה- 18 ליוני.
- ד. ולבסוף - כלל המתחם - "רבת" גם את כוחות חטיבה 247 שחזרו בחורשה שבגדה המערבית ממזרח לחצר "מצמד".

23. יעוד המתחם ומשימותיו

- מתחם "מצמד" היה בסיס לכוחות שיעודם היחידי היה לודא תעבורה שוטפת על פני תעלת סואץ. יעוד זה הכתיב את המשימות הבאות:
- א. בניית גשרים ודוברות בהתאם לפקודות מפקד האוגדה.
- ב. תחזוקה שוטפת של הגשרים, דוברות התמסח, וציוד צליחה אחר, כך שתובטח תמיד יכולת התנועה מגדה לגדה.
- ג. קיום פיקוח הסעים, משמעת ושיטור תנועה בחצר ועל הגשרים, יוסיור התעבורה בין הגשרים השונים ובינם לבין אמצעי הצליחה האחרים (סירות גומי, דוברות תמסח).
- ד. אבטחה של איזור "מצמד" - ליחידות המקצועיות ואמצעיהן, וכן אבטחה צמידה של הגשרים מפני כוחות פשיטה ימיים, מוטסים ואחרים, ומפני התקפות אוויר.
- ה. קיומה של תשתית מיומלית-הכרחית לפיכוי בפגעים (פצועים וחללים) ושבוים.

⁶³ קטע מדו"ח אוגדה 143, מבצע הצליחה והפעילות בראש הגשר (14 עד 24 אוקטובר 1974), מיום 21 במרץ 1974, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 411-506/1988.

א. כללי

פעולת הכוחות במתחם מצמד התנהלה, החל מראשית השנה ב' ו עד להפסקת הלחימה, תחת אש רצופה. במהלך תקופה זו בפגזו במתחם מאות אנשים (לפי הערכה, בהרגו במתחם מעל 100 איש). המתחם הופגז באופן רצוף, ומדי פעם – הותקף מן האויר.

ב. הפגזות ארטילריה

- (1) בד"כ הופגז המתחם ע"י מרגמות כבדות מעמדות שרובן היו מצפון. מדי פעם בפעם, הובחתו על המתחם מסחים של קטיושות. מטח קטלני במיוחד ירד על מצמד ב- 22 לחודש בשעה 1845 שבו בפגזו כ- 60 איש, מהם 12 הרוגים.
- (2) בהפגזות אלה בפגזו בין היתר מג"ד התמסחים (סא"ל יביב) מג"ד 630 (סא"ל אבי זהר) ובהרגו, בין היתר קצין ההנדסה האוגדתי, סא"ל ברוך די-ליאון ז"ל (שבהרג ב- 18 לחודש) וסרן חודדה יהודה ז"ל סמג"ד גדוד 605, שבהרג ב- 22 לאוקטובר.
- (3) כמו-כן גורח טיל (כנהא סקאד) לעבר ראש הגשר, והחטיא.

ג. תפוצות האויר

- (1) התקפות האויר על מצמד החלו ב- 16 לחודש בצהריים. במהלך יום זה הותקף המתחם פעמיים, בפעם השניה, הופלו 2 מטוסי מיג מאש ב"מ של המתחם.
- (2) למחרת, ב- 17 לחודש אחה"צ שוב הותקף המתחם ע"י מטוסי מיג ומיראז', וקרבות אויר התחוללו מעל שמי מצמד.
- (3) התקפות אויר קשות על מצמד התחוללו ב- 18 וב- 19 לאוק'. במשך כל יום ה- 18 לחודש הותקף המתחם ע"י מטוסי תקיפה ומסוקים. באותו יום הופלו ע"י אש פוללות הב"מ ששה מטוסי תקיפה ומסוק אחד.
- (4) ב- 19 לחודש הותקף גשר הדוברות ע"י 8 מטוסי מיג 21 שריקטו, השליכו בפל"ם וירו על הגשר. במהלך תקיפה זו בפגזו 10 חיילים, ביניהם אל"מ קרבי דב (מפיקוד דרום) וסא"ל לשם (מג"ד 605) ובהרג חייל אחד. מטוס אנייב אחד הופל ע"י אש תותחי הב"מ.
- (5) ראוי לציין את התקפות המסוקים, שביסו להפציץ את הגשר עם מטעני חבלה בחביות. מספר מסוקים הופלו כאמור במהלך התקיפות. חלקם נפל ממש למים, וחלקם בשטחים ממערב למצמד.

א. מערכת הפיקוד והשליטה במתחם

(1) מתחם מצמד בשלם באופן קבוע ושוטף ע"י מפקדת אוגדה 143, בפיקודו הבלתי אמצעי של סגן מפקד האוגדה. חפ"ק הסגן שמש כמפקדה וכמטה. החפ"ק מוקם בחצר מצמד, ליד הכניסה לגשר הדוברים הראשון וכלל בגמ"ש הפיקוד, זחל"מ צ"ב וג'יפ פיקוד.

(2) לצורך שליטה ופיקוד על המתחם הופעלו 5 מפקדי יחידות כפופות במתחם:

(א) מג"ד הצנחנים, סא"ל פרדקין - כמפקד כוחות האבטחה.

(ב) מג"ד 605 (החל מה- 18 אוקטובר) כמפקד כל כוחות חה"נ בחצר מצמד.

(ג) מג"ד הצ"מ - כמפקד ההגנה ה- נ"מ.

(ד) מפקד כוח הצוללנים - סא"ל סלע.

(ה) אל"מ ג'ורג'י, שהופקד על איזור גשר הגלילים.

(3) כמעט מדי יום ביומו התקיימו ישיבות תיאום בחפ"ק בהשתתפות

מפקדי היחידות שצוייבו לעיל, שהוקדשו להסדרת כל ענייני

החיים והפעילות במצמד.

(4) התיאום עם הפיקוד - מכיוון שמצמד הווה חוליה חיונית על צירי

התנועה שבשליטה פיקודית (לפחות מהשלמת הגשר וצליחתה של

אוגדה 162 את התעלה) בקבעו מספר קביעות והסדרים ברמה

הפיקודית לגבי השליטה על "מצמד":

(א) ב- 19 לחודש הגיע למצמד תא"ל אבנון, ואמר שהוא האחראי

לתבועות מטעם הפיקוד בכל המרחב. לאור זאת בע החפ"ק

מערבה בהבחה שתא"ל אבנון יקבל פיקוד על מצמד. בשיחה

אישית בין רב-אלוף בר-לב לבין סגן מפקד האוגדה עמד

הראשון על כך שאוגדה 143 תמשיך לפקד על "מצמד" ועל

הפעילות בו, ובהתאם לכך המשיך חפ"ק הסגן בתפקידו עד

סוף המלחמה.

(ב) עם התגברות התנועה על הגשרים החל מה- 18 בחודש, תואמה

התנועה עם קצין בכיר בוסף מהפיקוד שמונה להסדיר את

התעבורה בצירים, אל"מ (מיל.) אורי בר-רצון. בהתאם לתיאום

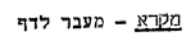
עמו, קויים קשר בין חפ"ק מצמד לבין חפ"ק שלו שחבה בצומת

בחלה, והתנועה לגשר ווסתה בהתאם לעומס התנועה ועצמת

ההפגזות בצירים ובראש הגשר.

מקרא למרשם של מתחם מצמד

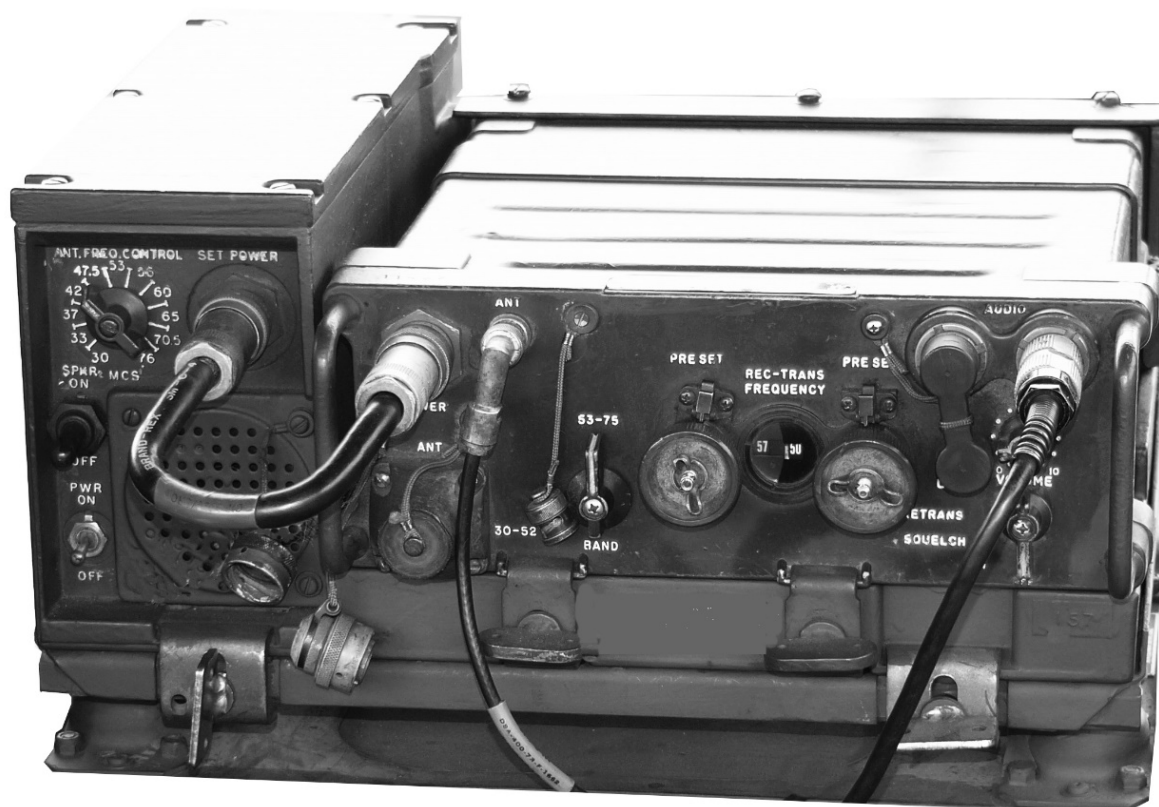
1. נגמ"ש החפ"ק.
2. גשר הדוברות הראשון.
3. גשר דוברות שני (גשר צנע).
4. תאג"דים.
5. ריכוז שבויים.
6. משטח ריכוז חללים ישראלים.
7. פרצות ההטענה לתמסחים.
8. שטח שהיה לדוברות התמסח.
9. רשת הנפ"קים של חצר "מצמד".
10. פלגות תותחי נ"מ.
11. ריכוז גדוד גישור 605.
12. טנק.
13. ריכוז הצמ"ה.
14. ריכוז גדוד תמסח.
15. ריכוז זלדות פיבוי.
16. ריכוז כוח צוללנים הגנתיים.



2. מכשירי קשר ששימשו במלחמת יום הכיפורים



מקלט-משדר תג"ם נישא מק-25/מק-77



מכשיר קשר תג"ם לרכב מק-53 – מק-25/מק-77 עם מגבר שמע מח-2060



מק-12 – מקלט-משדר תג"ם מח-246 עם מקלט עזר מח-442



מק-47 – מקלט-משדר תג"ם מח-524 עם מקלט עזר מח-442



קפ-2742 – להחלפת ערוצים



קפ-2989 – לאיש צוות



קפ-2296 – לחיבור טלפון אחורי



קפ-2297 – לנהג



מגבר קשר
פנים
מח-1780

קשר פנים ברק"ם (רכב קרבי משוריין)



מק-74: מקלט-משדר ת"ג חד-פס נישא מח-794



מקלט-משדר ת"ג חד-פס מק-106 – מקלט-משדר מח-834 ומגבר הספק ומתאם אנטנה מח-3349



מק-660: מקלט-משדר תא"ג נישא מח-6241



מק-240: מכשיר קשר תא"ג לרכב



**מפזר כבל שדה
ח-10
על מנשא חי"ר**

במעטה 800 מטר
כבל שדה ח-10.
משקל: 11.8 ק"ג.

מאמצע שנות ה-50,
מפזרי כבלים יוצרו
במכונה מיוחדת
שפעלה בבסיס
החסנה קשר.



טלפון שדה טל-312



טלפון שדה טל-1321



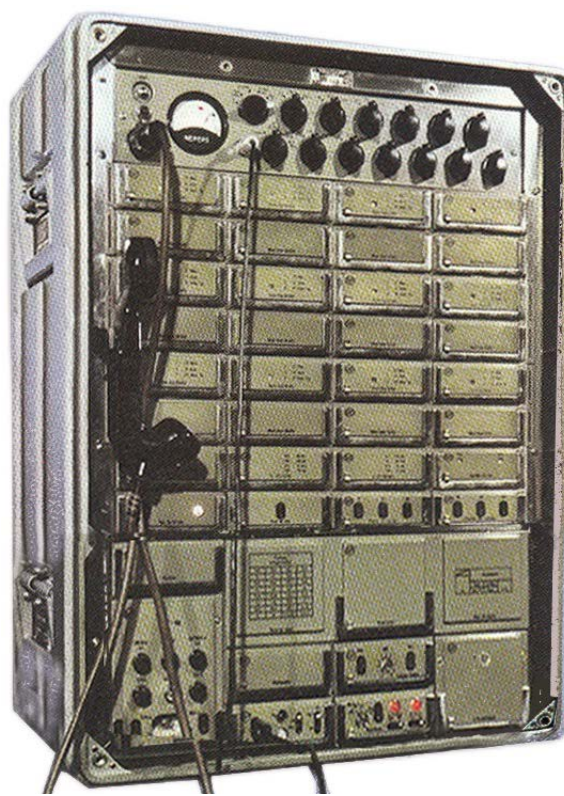
מרכזיית שדה מרכז-22, ל-12 קווי מגנטו



אנטנה לרדיוטלפון
אנ-1202



מקלט-משדר רדיוטלפון מק-200



ציוד נושא 12 אפיקים טל-412



ציוד נושא דיבור וטלגרפיה טג-2



טלפרינטר טפ-10